

TO BEAT OR NOT TO BEAT? (THAT'S THE QUESTION)

Een onderzoek naar de perceptie van The Beatles en The Rolling Stones in Nederlandse en Britse dagbladen (1964-1969)

Student: Denah Sterks

Studentnummer: 4258045

Opleiding: Masterscriptie Actuele geschiedenis

Onderwijsinstelling: Radboud Universiteit Nijmegen

Begeleider: Drs. A.C. Hoetink

Inleverdatum: 8 augustus 2016

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	1
Inleiding	3
De jaren zestig: een nieuw onderzoeksobject	4
De jaren zestig vanuit Nederlands historisch perspectief	5
Een Brits politiek-culturele benadering van de jaren zestig	7
Transnationaal historisch onderzoek van de jaren zestig	8
Onderzoek naar Britse en Nederlandse dagbladen	10
Veranderende maatschappij, veranderingen in het medialandschap	10
Verantwoording onderzoeksmethode	14
Hoofdstuk 1: The Beatles en The Rolling Stones: muzikale nieuwswaardigheid	17
Ontstaan	17
De Britse invasie: The Beatles naar de Verenigde Staten	18
De Britse invasie: The Beatles in Nederland	19
De Britse invasie: The Rolling Stones in Nederland	20
Muzikale nieuwswaardigheid	21
Hoofdstuk 2: The Beatles en The Rolling Stones: een opvallende verschijning	22
The Beatle en Stones-haardracht	22
Lang haar als modeverschijnsel	24
Hoofdstuk 3: De Beatlemania en Stones-rage	26
Veranderende tienerwereld	26
Verklaringen voor de Beatlemania en Stones-rage	27
Deskundigen aan het woord over de Beatlemania	30
Gevolgen van de beatmuziek	31
Acceptatie van de jeugdcultuur in de jaren zestig	32
Hoofdstuk 4: Beatmuziek en religie	34
The Beatles-boycot	34

De eerste reacties uit de Britse en Nederlandse dagbladen	35
Reacties uit de Nederlandse confessionele dagbladen.....	36
Autoriteiten aan het woord	38
Hoofdstuk 5: Beatmuziek en drugsgebruik	40
Politie-inval en rechtszaak.....	40
The Stones als voorbeeld voor de jeugd	41
De moderne hedonistische levensstijl.....	42
Generatieverschillen in de Britse maatschappij.....	43
De schaduwzijde van de nieuwe jeugdcultuur	44
Conclusie	45
Bijlagen	48
Bijlage 1: De oplageontwikkeling van acht dagbladen 1967-1982.....	48
Bijlage 2: Complete vragenlijst	49
Bijlage 3: Tabel: Hoeveelheid artikelen per gebeurtenis en per dagblad	50
Bijlage 4: Grafiek: Hoeveelheid artikelen per gebeurtenis en per dagblad	50
Bijlage 5: Grafiek: Percentage aan artikelen over een gebeurtenis, per dagblad.	51
Bijlage 6: Tabel: Hoeveel artikelen zijn er verzameld, per thema en per dagblad	52
Bibliografie: primaire bronnen.....	53
Bibliografie: secundaire literatuur.....	64

Inleiding

*‘Want de Beatles hebben wel iets teweeggebracht gistermiddag. Niet alleen bij hun aankomst op Schiphol, waar de politie zeer hard optrad, maar ook in de tv-studio Treslong in Hillegom, die als een paleis met miljoenen aan staatsschatten bewaakt werd door tientallen politiemannen. Duizenden tieners stonden rondom de tv-studio achter hekken. En agenten met paarden reden af en aan om de kinderen in toom te houden’.*¹

De Telegraaf beschreef op 6 juni in meerdere artikelen de bijzondere gebeurtenissen rond het eerste optreden dat The Beatles in Nederland hadden gegeven. The Beatles waren een rage bij de Nederlandse jongeren waardoor zij extra enthousiast waren toen The Beatles naar Nederland kwamen. Maar voor de ‘oudere generatie’ was de populariteit van The Beatles, met hun lange haren en harde muziek, vaak ongrijpbaar. De verwachte komst van The Beatles in Nederland, en de daarbij behorende concerten en hysterie van fans, werden daardoor groot uitgemeten in de media. The Beatles, maar ook andere ‘beatbands’ uit Groot-Brittannië, brachten in de jaren zestig veel onrust en sensatie. In de dagbladen verschenen artikelen waarin bijvoorbeeld een samenhang werd gezien tussen beatmuziek en een sterke teruggelopen belangstelling voor sport.² Ook zou beatmuziek zorgen voor beschadigingen aan het gehoor.³ In Britse dagbladen verschenen soortgelijke artikelen over beatmuziek. De *Daily Mirror* schreef op 12 augustus 1964 over optredens van een andere populaire beatband, The Rolling Stones:

*‘About 200 screaming, yelling, teenage girls fainted as fights broke out at a Rolling Stones show at New Brighton on Monday night. Fifty youths were chucked out from the hall and so was one young Boadicea who brandished a knife at the stewards. The night before about 2,000 teenagers got taken mad at Manchester where the same pop group was a-yowling and a-twanging. Only 100 girls fainted this time. The police were called and the usual semi-riot took place’.*⁴

Dit *Daily Mirror*-artikel uit 1964 is een voorbeeld van een reeks aan artikelen waar de negatieve gevolgen van de komst van The Stones centraal stonden. Ondanks de problemen die de twee

¹ H. van der Meyden, ‘Vier idolen werden als kunstschat bewaakt. De Beatles in de Tv studio: Zij zongen niet echt en Jimmy speelde op muziek van Ringo’, *De Telegraaf* (6 juni 1964), 23.

² B. Bunders, ‘Liverpool-sound draait burgerlijkheid nek om’, *Het Vrije Volk* (2 juni 1964), 9.

³ ‘Beatgeluid kan gehoor beschadigen’, *Het Vrije Volk* (13 november 1965), 2.

⁴ W. Connor, ‘Good luck Colonel: The yowlers’, *Daily Mirror* (12 augustus 1964), 6.

bands, al dan niet onbewust, veroorzaakten, groeide de beatmuziek uit tot een belangrijk onderdeel van de nieuwe jeugdcultuur dat ontstond in de jaren zestig. The Beatles en The Stones waren de bekendste vertegenwoordigers van deze muziekstroming. Daarnaast waren er ook vele andere beatbands die populair waren, zoals The Who, The Animals en The Kinks. De beatbands veroverden in de jaren zestig niet alleen Groot-Brittannië, maar ook de rest van de wereld. Destijds werd er gesproken van een zogenaamde ‘Britse invasie’, aangezien zij over de hele wereld, ook in landen als de Verenigde Staten en Nederland, de hitlijsten domineerden.⁵

De jaren zestig: een nieuw onderzoeksobject

De reacties vanuit de Nederlandse en Britse dagbladen in de jaren zestig op de beatmuziek, met als belangrijkste vertegenwoordigers The Beatles en The Rolling Stones, zullen centraal staan in dit onderzoek. Interesse in de jaren zestig als onderzoeksonderwerp voor de wetenschap, was er al in de jaren zestig zelf. In verloop van tijd is deze periode door sociologen, antropologen, historici en andere wetenschappers op verschillende manieren benaderd. De eerste interesse, zoals zal blijken uit het historiografisch overzicht, kwam uit de muziekwetenschappelijke- en sociologische hoek. Vanaf de jaren tachtig ontstond er interesse vanuit het historische veld. Nederlandse en Britse historici benaderden deze periode in eerste instantie voornamelijk vanuit een nationaal perspectief. Een andere benadering, de internationale vergelijking, waarbij de veranderingen in de jaren zestig niet als een afgebakend, nationaal fenomeen werden beschouwd, kwam eind jaren negentig op.

Direct na ‘the death of de sixties’ ontstond er interesse in popmuziek en de jaren zestig uit de muziekwetenschappelijke- en sociologische hoek. Een voorbeeld hiervan is de Amerikaanse musicoloog Richard Cole. Hij analyseerde in 1970 de songteksten van de tien populairste nummers uit de jaren zestig.⁶ De Nederlandse socioloog Ger Tillekens heeft in navolging van Cole een soortgelijk onderzoek gedaan, maar richt zich in zijn onderzoek specifiek op liedjes van The Beatles. Hij analyseert niet alleen de songteksten, maar ook de samenhang met de akkoorden. Hij concludeert dat de nummers erg origineel zijn en afwijken van de toen bestaande conventies. Juist om deze reden sprak hun muziek de jeugd zo erg aan, zo stelt hij. De Beatles permitteerden zich compositorische vrijheden en die vrijheid droegen

⁵ N. Cook en A. Pople, *The Cambridge history of twentieth-century music* (Cambridge, 2004), 434-345.

⁶ R.R. Cole, ‘Top songs in the Sixties: a content analysis of popular lyrics’, *American Behavioral Scientist* 14 (1971), 389-400.

ze over op hun publiek. De merkwaardige akkoorden van de beatmuziek vormden een cultureel mechanisme, waarmee de jeugd in beweging werd gezet.⁷

De jaren zestig vanuit Nederlands historisch perspectief

Pas vanaf de jaren tachtig toonden Nederlandse historici interesse in de jaren zestig. In een overzichtsartikel over ‘de jaren zestig’ als historiografisch thema, laat Niek Pas deze belangstelling beginnen bij de interesse in de naoorlogse Nederlandse geschiedenis. In 1982 verscheen bijvoorbeeld deel vijftien van de *Algemene geschiedenis der Nederlanden over de ‘Nieuwste Tijd’*. Het economische, maatschappelijk-politieke en socio-culturele leven in de periode 1945-1980 komen in dit werk aan bod. Na dit werk werden de jaren zestig, volgens Pas, een gespecificeerd onderzoeksobject.⁸

De historicus Piet de Rooy, gespecialiseerd in de eigentijdse geschiedenis van Nederland, publiceerde in 1986 een artikel over jongeren in Nederland in de jaren vijftig en zestig. Hierin toonde De Rooy als eerste aan dat muziek een belangrijke samenbindende factor was. Jongeren van verschillende zuilen en uit verschillende sociale klassen leefden in de jaren vijftig nog op gespannen voet, maar vanaf de jaren zestig gingen zij samen naar muziek luisteren en zette zij zich samen af tegen de bekrompen houding van de verzuilde samenleving.⁹ De beatmuziek is hierbij volgens De Rooy belangrijk geweest. De beatmuziek wordt door hem in het centrum van de jeugdcultuur geplaatst. Zoals Elvis Presley centraal stond in de rock-’n-roll in de jaren vijftig, waren het in de jaren zestig The Beatles en de beatmuziek die de jongeren uit alle klassen en zuilen werden omarmd.¹⁰

In 1995 bracht Hans Righart, gespecialiseerd in politieke geschiedenis, het boek *De eindeloze jaren zestig* uit. In de jaren vijftig was de Nederlandse maatschappij in de ban van de wederopbouw en dit resulteerde in een verbeterde welvaart in de jaren zestig. Righart liet zien welke gevolgen dit had voor de Nederlandse generaties. Er ontstond een spanning tussen de economische modernisering enerzijds en het cultureel traditionalisme anderzijds. De nieuwe generatie, die opgroeide met een verbeterde welvaart, kwam in conflict met de oude, traditionele generatie. Deze nieuwe generatie sloopten het in crisis verkerende oude bestel. En datgene wat de nieuwe jonge generatie het meest verenigde, was volgens Righart de popmuziek.

⁷ G.J. Tillekens, *Het geluid van de Beatles* (Groningen, 1998), 9.

⁸ N. Pas ‘De problematische internationalisering van de Nederlandse jaren zestig’, *BMGN - Low Countries Historical Review* 124 (2009), 622.

⁹ P. de Rooy, ‘Vetkuifje waarheen? Jongeren in Nederland in de jaren vijftig en zestig’ in: J.C.H. Blom en G.N. van der Plaats (red.), *Wederopbouw, welvaart en onrust. Nederland in de jaren vijftig en zestig* (Utrecht, 1986), 144.

¹⁰ De Rooy, ‘Vetkuifje waarheen?’, 92.

In de popmuziek kreeg de jongere generatie voor het eerst een eigen stem. De jeugd had iets gevonden dat niet alleen voor hen, maar ook door hen werd gemaakt.¹¹

In datzelfde jaar verscheen *Nieuw Babylon in aanbouw* van de Amerikaanse geschiedkundige James Kennedy. De jeugdcultuur speelde inderdaad een rol in de vernieuwing van de jaren zestig in Nederland, maar de elites waren hier, volgens Kennedy, de voornaamste dragers van. Tijdens het begin van de wederopbouw wilden de elites zich vasthouden aan de vooroorlogse heersende normen en waarden. Maar om Noord-Amerika financieel te kunnen bijbenen, was het nodig om economische en industrieel te vernieuwen. De daar bijbehorende negatieve verschijnselen van de modernisering (zoals film, maar ook popmuziek) moesten ze dan maar op de kop toe nemen. De secularisering en begin van de ontzuiling waren reden tot zorg, maar ook een teken van vooruitgang.¹² Righart neemt dus waar dat jongeren vertrekkers worden van culturele verandering, terwijl Kennedy van mening is dat juist de elites diegene waren die zich inzetten voor modernisering van Nederland. Waar Righart de jongeren als wegbereiders van culturele verandering ziet, plaatst Kennedy de elites in de rol van historische hervormers.

Kennedy en Righart baseren zich voor hun historische analyse op verscheidene bronnen uit deze periode, waaronder dagbladen uit de jaren zestig. Ze laten de reacties zien op culturele verschijnselen, zoals op de provo's. Righart heeft in zijn onderzoek ook aandacht voor de beatmuziek. Hij maakt daarbij gebruik van recensies, artikelen uit enkele dagbladen en pedagogische, sociologische onderzoeken en rapporten. Ook de reactie in kranten op de optredens van The Beatles en The Rolling Stones komen aan bod. Volgens Righart lieten deze reacties op 'The British Invasion' zien dat rock zich van een marginaal lower class-verschijnsel in enkele jaren ontwikkeld had tot een bijna universele identificatiecode voor jongeren.¹³ Righart stelt in zijn studie de wording van een jongere cultuur en het ontstaan van een generatieconflict centraal. Echter, geven de bronnen wel een uniform beeld, zoals Righart dit schetst? Dit is interessant om nader te onderzoeken

In 1997 brachten de historici Paul Luykx en Pim Slots een bundel uit over cultuur en mentaliteit in de lange jaren vijftig, waarin ook de jaren zestig een belangrijke rol spelen. De vrijetijdswetenschapper Mark van de Heuvel beschrijft in een van de hoofdstukken hoe het naoorlogs alledaagse leven voor jongeren verschoof van een lokale ervaring in de jaren vijftig,

¹¹ H. Righart, *De eindeloze jaren zestig. Geschiedenis van een generatieconflict* (Amsterdam/Antwerpen, 1995), 28.

¹² J.C. Kennedy, "*Nieuw Babylon in aanbouw.*" *Nederland in de jaren zestig* (Amsterdam, 1995), 209-217.

¹³ Righart, *De eindeloze jaren zestig*, 172-179.

naar een nationale en internationale dimensie in de jaren zestig, onder invloed van de grootschalige consumptiemarkt, de massamedia en het vriendennetwerk. De belangrijkste aspecten van de jeugdcultuur – waaronder muziek – kregen een nationale en internationale dimensie. In de jaren zestig kwam dit tot een bijna revolutionaire ontlading.¹⁴ De sociologen Henk Kleijer en Ger Tillekens gaan in dezelfde bundel in op de culturele omslag van de jaren zestig. Zij concludeerden dat de radio in de jaren vijftig nog georganiseerd was binnen de kaders van de verzuiling. Pas vanaf 1964, toen de ‘Beatlemania’ begon en de beatmuziek populair werd bij de steeds welvarendere jeugd, gingen de radio’s populaire muziek draaien. Toen de jeugd economisch een interessante groep werd, pasten de radiostations pas hun muziekkeuze aan.¹⁵ De Beatlemania bracht volgens Kleijer en Tillekens een golf van afkeer bij de oudere generatie, zonder dat zij verwijzen naar specifieke bronnen.¹⁶ Onderzoek naar de receptie op The Beatles wordt door de genoemde sociologen nauwelijks gedaan.

Een Brits politiek-culturele benadering van de jaren zestig

In de eenentwintigste eeuw bleef de jaren zestig interesse wekken, zo ook in Groot-Brittannië. De Britse historicus Mark Donnelly heeft in zijn uitgebreide werk *Sixties Britain: culture, society and politics* uit 2005 aandacht voor de samenhang tussen de opkomende jeugdcultuur en popmuziek. De popmuziek kon zich ontwikkelen door de naoorlogse economische groei en verbetering van de welvaart. Binnen deze consumptiemaatschappij groeide de economische macht van de jeugd. De popmuziek sloeg bruggen tussen de jeugd van de verschillende klassen. Door de afbreuk van deze klassengrenzen, werd de jeugdcultuur een meer homogeen fenomeen in Groot-Brittannië.¹⁷

De Franse historici Trevor Harris en Monia O’Brien Castro tonen in hun werk uit 2014 aan dat de jaren zestig niet alleen gedomineerd werden door ‘de jeugd’ en ‘protest’, maar dat de ‘innovatie’ werd overschaduwed door ‘conservatisme’. In dit onderzoek ging grote aandacht uit naar de samenhang tussen cultuur en politiek. Populaire muziek en de daar bijbehorende bands zoals The Beatles werden in de jaren zestig gezien als een manier om stemmen te ronselen. The Beatles hadden in hun beginjaren een respectabel imago en speelden een grote rol in het dagelijks leven van de Engelse jeugd. Om deze reden werden zij door de Labour Party

¹⁴ M. van de Heuvel, ‘Transformaties van naoorlogse jeugdcultuur en het beheer over de jeugd’ in: P. Luykx en P. Slot ed., *Een stille revolutie? Cultuur en mentaliteit in de lange jaren vijftig* (Hilversum, 1997), 189-190.

¹⁵ H. Kleijer en G. Tillekens, ‘Afgestemd op gezelligheid. De trage aanpassing van de radio aan de jeugdcultuur in de jaren vijftig’ in: P. Luykx en P. Slot ed., *Een stille revolutie? Cultuur en mentaliteit in de lange jaren vijftig* (Hilversum, 1997), 208.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ M. Donnelly, *Sixties Britain: culture, society, and politics* (Harlow, 2005), 42-43.

ingezet om hun macht te legitimeren en te stabiliseren en zoveel mogelijk kiezers achter zich te krijgen. Vanaf de jaren 1965 ging het imago van The Beatles achteruit en werden zij niet langer ingezet bij politieke campagnes.¹⁸ In dit onderzoek staan ‘de jeugd’ en ‘protest, en ‘innovatie’ en ‘conservatisme’ centraal.

Transnationaal historisch onderzoek van de jaren zestig

In de jaren zestig was er in de meeste westerse landen in mindere of meerdere mate een culturele omslag gaande. Vanaf de jaren negentig werden in academische kringen pogingen gedaan om aan te tonen of de culturele veranderingen in de jaren zestig een nationaal of internationaal verschijnsel was en of hoe het ene land invloed had op een ander land. Eind jaren negentig werd deze transnationale benadering populair. De historicus Arthur Marwick, gespecialiseerd in sociale geschiedenis, publiceerde in 1998 zijn onderzoek waarin hij de sociaaleconomische, culturele en politieke ontwikkelingen in Groot-Brittannië, Frankrijk, Italië en de Verenigde Staten met elkaar vergeleek. Zijn onderzoek kan gezien worden als één van de eerste overzichtswerken waarin het transnationale karakter van de jaren zestig centraal stond. De dynamiek van de jaren zestig moet volgens hem verklaard worden door het samenkomen en het op elkaar inwerken van verschillende aspecten: De economische groei was een belangrijke factor, maar ook de nieuwe ideeën over mensenrechten, technologische innovatie en de opkomst van rock-'n-roll en de Vietnamoorlog speelden een grote rol.¹⁹

Het werk van Marwick inspireerde de historicus Hans Righart om in 1998 een artikel op bestaande literatuur over de jaren zestig te schrijven. In zijn artikel maakt Righart een vergelijking tussen de culturele veranderingen in Nederland en Groot-Brittannië. Door zijn vroegtijdig overlijden is Righart niet meer toegekomen aan de hoofdstukken Duitsland en Frankrijk. Righart schetst in zijn onderzoek het spanningsveld tussen het algemene, internationale beeld van deze periode en de nationale kenmerken in Nederland, Groot-Brittannië, de Verenigde Staten en in mindere mate andere westerse landen. Centraal stond hoe transnationale processen van vernieuwing en verandering – die zich overal in het Westen hadden voorgedaan – zich verhielden tot specifieke, nationale contexten. Volgens Righart was er in Nederland een ‘gematigde variant’ van culturele veranderingen in de jaren zestig aanwezig. Nederland zou, evenals Engeland, vooral veranderen in muziek, mode en levensstijlen. Vooral de jongerenculturen veranderden. In West-Duitsland, Italië en Frankrijk

¹⁸ T. Harris en M. O'Brien Castro, *Preserving the Sixties: Britain and the decade of protest* (Londen, 2014), 90-93.

¹⁹ Vlg. Pas, ‘Nederlandse jaren zestig’, 628.

stond hier een politiek-ideologische variant tegenover. Een verklaring voor dit verschil kan gezocht worden in het problematisch oorlogsverleden.²⁰

Hans Righart betoogde een jaar later in een ander artikel dat popmuziek mede de basis heeft gelegd voor een transnationale generatiesamenhang in de jaren zestig. Hij bekeek, net als Marwick de cultuur niet alleen vanuit een nationaal karakter, maar internationaal. Terwijl Marwick de culturele revolutie van de jaren zestig als een bijproduct van de economische veranderingen ziet, spreekt Righart van de autonomie van de cultuur. Het succes van muziek zit niet in de uitbating door de industrie en het medium, maar in de boodschap.²¹ Met popmuziek konden jongeren zich identificeren en zich de nieuwe generatie eigen maken.

De Amerikaanse historicus David Szatmary, gespecialiseerd in de Amerikaanse geschiedenis, publiceerde in 2000 de eerste editie van *Rockin' in Time: A social history of Rock-and-Roll*. In dit veelomvattende werk gaat de meeste aandacht uit naar de Verenigde Staten en Groot-Brittannië. Szatmary heeft daarbij aandacht de culturele, maatschappelijke en politieke ontwikkelingen in het naoorlogse Groot-Brittannië uit en hoe de ontevredenheid van de jeugd bijdroeg aan de opkomst van de nieuwe beat- en jeugdcultuur. The Beatles maakten het pad vrij voor andere beatbands. In dit werk heeft Szatmary ook aandacht voor de publieke belangstelling voor The Beatles – en later The Rolling Stones - in de Britse en Amerikaanse media, waaronder dagbladen. Nederland en de perceptie van de Nederlandse media blijft in zijn onderzoek buiten beschouwing.

In dit onderzoek zal in worden gesprongen in de ruimte die eerdergenoemde onderzoekers in hun werken laten liggen. Szatmary heeft exclusief onderzoek gedaan naar de jaren zestig in de Verenigde Staten en Groot-Brittannië. Righart richtte zich daarentegen vooral op Nederland. Bovendien betoogde Righart dat er in zowel Nederland, als Groot-Brittannië, een 'gematigde variant', van culturele veranderingen aanwezig waren. Toch zijn er duidelijke verschillen zichtbaar in deze samenlevingen. In de jaren zestig bestond er in Groot-Brittannië een klassensamenleving, terwijl Nederland een verzuilde samenleving was. Hierdoor is een vergelijkend onderzoek gericht op deze twee landen interessant. Welke verschillen en overeenkomsten zijn er zichtbaar in de perceptie van beatmuziek door de Engelse en Nederlandse vooraanstaande dagbladen in de jaren zestig? En hoe kunnen we deze verschillen en overeenkomsten verklaren? Om antwoord te kunnen geven op deze vragen zal er in dit

²⁰ H. Righart, 'De jaren zestig als transnationaal verschijnsel: Groot-Brittannië en Nederland', *Sociologische Gids* 14 (1997), 386.

²¹ H. Righart, P. Luykx, en N. Pas, *De wereldwijde jaren zestig: Groot-Brittannië, Nederland, de Verenigde Staten* (Hilversum, 2004), 189-195.

onderzoek gekeken worden naar de reacties in de populairste dagbladen op één nieuw cultureel fenomeen; de beatmuziek. Centraal staan de reacties op nieuwswaardige momenten van The Beatles en The Stones. Hoe werd hierop gereageerd in de Nederlandse en Engelse dagbladen? En wat kan dit ons vertellen over de heersende, en veranderende, normen en waarden binnen de Engelse en Nederlandse maatschappij?

Onderzoek naar Britse en Nederlandse dagbladen

De keuze om dagbladen te onderzoeken in plaats van audiovisuele media is vanuit wetenschappelijke oogpunt gemaakt. In de jaren zestig bleven de dagbladen de belangrijkste nieuwsvoorzieningen, ondanks dat de televisie en radio langzaam een grotere rol gingen spelen.²² Bovendien ontleen kranten niet alleen hun aantrekkingskracht op lezers, maar ook hun invloed en positie in de samenleving aan hun representatie van de werkelijkheid en de performatieve kracht die daarmee gepaard gaat.²³ Via haar berichtgeving, die de lezers dagelijks onder ogen krijgen, oefent een krant invloed uit en is zij een factor van belang in de samenleving. De pers kan worden gezien als een politieke actor die de mogelijkheid bezit om het debat over bepaalde thema's in een bepaalde richting te sturen. Hieruit volgt dat de krant geen 'neutraal' doorgeefluik is dat gebeurtenissen registreert, maar dat zij het nieuws construeren uit een ideologisch perspectief.²⁴

Omdat kranten niet neutraal zijn, is het een belangrijk onderzoeksveld. De dagbladen uit de jaren zestig kunnen ons tonen dat er geen uniform beeld bestond over beatmuziek (en over The Beatles en The Stones) maar dat er meerdere 'beelden' naast elkaar konden bestaan. Om dit aan te kunnen tonen, is er gekozen om onderzoek te doen naar twee Britse, en vijf Nederlands dagbladen. Deze dagbladen hebben verschillende levensbeschouwelijke, ideologische of sociaaleconomische achtergronden.

Veranderende maatschappij, veranderingen in het medialandschap

In het naoorlogse Groot-Brittannië was er een verandering gaande in het dagelijks leven van de Britten. Dit was ook zichtbaar in de Britse dagbladen. Het begin van de jaren vijftig stonden voornamelijk in het teken van soberheid en wederopbouw. Aan het eind van de jaren vijftig ontstond er een betere welvaart, een verzorgingsstaat, betere huisvesting, betere banen en de

²² H.B.M. Wijfjes, *Omroep in Nederland* (Zwolle, 1994), 37.

²³ M. Broersma, 'Nooit meer bladeren? Digitale krantenarchieven als bron', *Tijdschrift voor Mediageschiedenis* 14 (2011), 31.

²⁴ Broersma, 'Nooit meer bladeren?', 37.

toename van opleidingsmogelijkheden. De ‘working class’ groeide, en begon een grotere rol te spelen in de maatschappij. Een van de dagbladen die vanaf het einde van de jaren vijftig een goede verstandshouding ontwikkelde met de Britse arbeiders was de *Daily Mirror*.²⁵ De *Daily Mirror*, opgericht in 1903, richtte zich oorspronkelijk op de middenklasse. Tijdens de Tweede Wereldoorlog transformeerde de *Daily Mirror* in een krant die steeds meer werd gezien als ‘the spokesperson of the ordinary British man and woman’.²⁶ Door de verbintenis met de ‘gewone’ Brit, kon het dagblad zich ontwikkelen tot een van de best verkopende dagbladen in de jaren zestig.²⁷

Tegenover de ‘popular newspaper’ de *Daily Mirror*, kan de ‘quality newspaper’ *The Times* worden geplaatst. *The Times* verscheen voor het eerst in 1785 en richtte zich vanaf het begin voornamelijk op lezers uit de hogere klassen. Door de sociale veranderingen aan het eind van de jaren vijftig, onderging ook *The Times* veranderingen. Ondanks de stijging van de hoger opgeleiden in Groot-Brittannië, was er geen toename zichtbaar in de lezersaantallen van *The Times*. Uit financieel belang veranderde het dagblad om deze reden vanaf 1959 volgens de redacteur in een ‘balanced, interesting, and entertaining paper for intelligent readers of all ages and classes’,²⁸ in plaats van een dagblad dat ‘could be satisfied with addressing a small national elite’.²⁹

Net als Groot-Brittannië kon Nederland niet ontsnappen aan de veranderingen die de naoorlogse periode met zich meebracht. Voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog bestond in Nederland een klimaat waarin de samenleving was ingericht aan de hand van verschillende levensbeschouwingen en politieke ideologieën. Binnen deze zuilen bestond ook eigen media, gericht op de levensbeschouwelijke ideologie. Deze ‘richtingsbladen’ waren in eerste instantie opgericht om de achterband van de eigen zuil te organiseren ideologisch te binden.³⁰ Na de Tweede Wereldoorlog ontwikkelde zich wederom een verzuild klimaat. In het Nederlandse medialandschap bestonden vele landelijke en regionale dagbladen, die de meningen en opvattingen van allerlei stromingen in de Nederlandse maatschappij weerspiegelden.³¹ In de naoorlogse periode waren er weinig landelijke dagbladen die niet bij een bepaalde stroming of zuil thuishoorde en zich aan het keurslijf van vastgelegde

²⁵ K. Williams, *Read all about it!: A history of the British newspaper* (New York, 2010), 181.

²⁶ Williams, *Read all about it*, 181.

²⁷ Ibidem, 182.

²⁸ O. Woods en J.D. Bishop, *The Story of the Times – Bicentenary Edition 1785-1985* (Londen, 1983), 345.

²⁹ Woods en Bishop, *The Story of the Times*, 332.

³⁰ J.L.H. Bardoel en J. Bierhoff, *Media, feiten, structuren* (Groningen, 1991), 97-98.

³¹ H. van Gessel, *de Volkskrant: een beeld van een dagblad* (Amsterdam, 1986), 10.

verhoudingen wisten te onttrekken. Een van de dagbladen die hier wel een poging tot deed, was *De Telegraaf*.³²

De Telegraaf was de meest gelezen ‘neutrale’ krant in deze periode.³³ Zoals in het redactiestatuut van de krant te lezen was, gaf het dagblad onpartijdig nieuws, zonder gebonden te zijn aan enige staatkundige partij, kerkelijke richting of belangengemeenschap, uitsluitend in dienst van 's lands belang.³⁴ *De Telegraaf*, voor het eerst gedrukt op 1 januari 1893, groeide al snel uit tot het meest gelezen dagblad van Nederland. In de jaren zestig was *De Telegraaf* een vooruitstrevend en modern dagblad. De redactie van *De Telegraaf* streefde niet naar het maken van een kwaliteitskrant, maar eerder naar het maken van ‘een opwindende krant’. Ze hadden als eerste dagblad een rubriek met nieuws dat specifiek gericht was op de vrouw.³⁵ Ook zette *De Telegraaf*, meer dan de andere dagbladen, de mens centraal in haar berichtgeving. Deze ‘human interest-benadering’ werd vanaf de jaren zestig ook steeds meer zichtbaar bij de andere dagbladen.³⁶ Ook het shownieuws, toen nog een onbekend fenomeen in Nederland, stond al vroeg centraal in *De Telegraaf*. Henk van der Meyden schreef vanaf 1959 over de showwereld in zijn dagelijkse showbizrubriek.³⁷

Naast deze ‘neutrale’ krant, kwamen er aan het begin van de jaren zestig allerlei dagbladen vanuit een specifieke levensbeschouwing of politieke ideologie voor. Door de rooms-katholieken Nederlanders werd *de Volkskrant* het meest gelezen.³⁸ *De Volkskrant* werd in 1919 voor het eerst uitgegeven als een weekblad voor De Katholieke Arbeidersbeweging, maar binnen twee jaar verscheen het dagelijks.³⁹ In *de Volkskrant* lag de nadruk op zakelijke berichtgeving, waarbij nieuws sober werd gebracht, zonder veel sensatiezucht. *De Volkskrant* kan dan ook gezien worden als een kwaliteitskrant. *De Volkskrant* was tot 1965 een katholieke krant, die sterk verbonden was met katholieke organisaties. Na 1965 veranderde *de Volkskrant* in een dagblad met een algemeen karakter, dat poogde het nieuws onafhankelijk van een bepaalde politieke of religieuze richting te brengen.⁴⁰

³² Wijfjes, *Omroep in Nederland*, 34.

³³ Zie bijlage 1: De oplageontwikkeling van acht dagbladen 1967-1982.

³⁴ J. van de Plasse, ‘Een eeuw De Telegraaf: episoden uit het bestaan van een honderdjarige krant, deel 2’, *De Journalist* 23 (1992), 26-29.

³⁵ M. Wolf, *Het geheim van De Telegraaf* (Amsterdam, 2009), 369-371.

³⁶ H.B.M. Wijfjes, *Journalistiek in Nederland 1850-2000. Beroep, cultuur en organisatie* (Amsterdam/Meppel, 2004), 334.

³⁷ Wolf, *Het geheim van De Telegraaf*, 373.

³⁸ Zie bijlage 1: De oplageontwikkeling van acht dagbladen 1967-1982.

³⁹ Van Gessel, *de Volkskrant*, 16.

⁴⁰ Van Gessel, *de Volkskrant*, 10-11.

Binnen de Nederlands gereformeerde kringen werd *Trouw* het meest gelezen.⁴¹ *Trouw* werd tijdens de Tweede Wereldoorlog voor het eerst uitgebracht door orthodox-protestantse verzetsstrijders. Na de Tweede Wereldoorlog werd Siewert Bruins Slot hoofdredacteur. Bruins Slot was daarnaast lid van de antirevolutionaire fractie in de Tweede Kamer en dit was voornamelijk zichtbaar in zijn hoofdredactionele commentaren die in de krant verschenen.⁴² Ook in de jaren zestig maakte *Trouw* zich stapsgewijs los van het orthodoxe protestantisme en veranderde in een dagblad met een algemeen karakter.⁴³ *Trouw* kan gezien worden als een kwaliteitskrant, maar vanaf de jaren zestig verschenen er ook rubrieken waarin aandacht was voor vrouwen, populaire cultuur en de jeugd; 'Expres voor boven de 14'.⁴⁴ Het andere dagblad met een gereformeerde geschiedenis, *Het Gereformeerd Gezinsblad*, verscheen ook voor het eerst tijdens de Tweede Wereldoorlog, als illegaal blad. Het poogde vast te houden aan de gereformeerde, streng christelijke leer.⁴⁵

Het Vrije Volk was het meest gelezen sociaaldemocratisch dagblad.⁴⁶ *Het Vrije Volk* werd voor het eerst gedrukt in 1900 en groeide in de jaren vijftig tot de grootste krant van Nederland. Van 1946 tot 1967 was het dagblad het partijorgaan van de Partij van de Arbeid. *Het Vrije Volk* was een landelijke kwaliteitskrant, voornamelijk gelezen door hoger opgeleiden.⁴⁷ Eind jaren vijftig werd duidelijk dat het abonnementsaantal steeds verder achteruit liep. *Het Vrije Volk* was een serieuze kwaliteitskrant, maar deed pogingen om zich aan te passen aan de veranderende interesses van hun abonnees. Daarom verscheen er een dagelijkse rubriek over de wereld van de amusement, 'Aan en Uit', geschreven door verslaggever Ben Bunders. De abonnees bleken dit, tegen de eerste verwachtingen van de redactie in, zeer op prijs te stellen.⁴⁸ Ondanks de aanpassingen, stapten veel lezers over op *De Telegraaf*. Het landelijk dagblad werd afgeslankt tot een regionaal Rotterdams dagblad in 1972.⁴⁹

In Nederland was er dus een soortgelijke ontwikkeling als in Groot-Brittannië, voor zowel de maatschappij in het algemeen als specifiek voor de dagbladen. De jaren zestig eisten

⁴¹ Zie bijlage 1: De oplageontwikkeling van acht dagbladen 1967-1982.

⁴² P. Bak., *Een 'meneer' van een krant. Trouw en Bruins Slot 1943-1968* (Kampen, 1999), 121-123.

⁴³ 'Trouw, 40 jaar. Bijlage bij Trouw zaterdag 29 januari 1983', *Trouw* (1983), 3.

⁴⁴ 'Trouw, 40 jaar', *Trouw*, 15.

⁴⁵ H. Stoffels, 'De oecumene van het hart. Kanttekeningen bij de opmars van de Evangelische Omroep', *Sociologische Gids* 45 (1998), 139.

⁴⁶ Zie bijlage 1: De oplageontwikkeling van acht dagbladen 1967-1982.

⁴⁷ Bardoel en Bierhoff, *Media, feiten, structuren*, 119-120.

⁴⁸ B. Maandag en R. Robijns, *..En niet vergeten: Herinneringen aan Het Vrije Volk* (Amsterdam/Antwerpen, 1991), 81.

⁴⁹ Maandag, en Robijns, *Herinneringen aan Het Vrije Volk*, 7-9.

ook van de dagbladen aanpassing aan de sociale en culturele veranderingen. Het lezerspubliek wilde informatie, maar verlangde ook steeds meer naar amusement. Dit was al vanaf de jaren vijftig zichtbaar, door de groei van de populaire dagbladen, zoals de mediahistoricus Huub Wijfjes schreef.⁵⁰ Bovendien vervaagde tussen 1959 en 1966 vervaagde het traditionele onderscheid tussen de dagbladen geleidelijk.⁵¹ De jaren zestig kunnen dan ook gezien worden als ‘de jaren van metamorfoses’ voor de media. Zonder tegenstand ging dit niet. De jaren zestig waren de jaren van de media-rellen en onthullingen, van de boze abonnees en verontwaardigde kijkers.⁵² Deze ontwikkeling in de aard van dagbladen biedt een uitstekend platform om de reacties op een nieuw cultureel verschijnsel zoals beatmuziek nader te onderzoeken.

Verantwoording onderzoeksmethode

Alle kranten, behalve *de Volkskrant* en *Trouw*, zijn gedigitaliseerd en doorzoekbaar. De gedigitaliseerde kranten zijn op trefwoord en per datum te raadplegen, waarbij de gehele pagina wordt getoond. Hierbij is rekening gehouden met het probleem van ‘false positives’, waarbij woorden een andere betekenis hebben, en het probleem van ‘false negatives’, als de zoekterm te beperkt is.⁵³ In dit onderzoek is gebruik gemaakt van tastbare zaken en personen, waardoor het zoeken naar trefwoorden geschikt is.

Er is gekozen om niet alleen kwantitatief onderzoek te doen (hoe vaak werden The Beatles en The Stones genoemd in een bepaalde krant en in een periode), maar ook om deze gegevens in een bepaalde context te plaatsen. Was het voorpaginanieuws? In wat voor woorden werd het beschreven? Er wordt hierdoor niet alleen gebruik gemaakt van kwantitatieve gegevens, maar ook van een kwalitatieve interpretatie. De voordelen van kwantitatief onderzoek, waarbij grote hoeveelheden tekst onderzocht kunnen worden, worden gecombineerd met kwalitatief onderzoek waardoor de onderliggende betekenis duidelijk wordt. Op deze manier kunnen kwantitatieve gegevens een goede basis bieden voor verder gedetailleerde kwalitatieve analyse en vergelijkingen.⁵⁴ Zo is het mogelijk om niet alleen een beeld te schetsen over *wat* er in de krant stond, maar ook *hoe* er over deze onderwerpen werd geschreven.

⁵⁰ Wijfjes, *Journalistiek in Nederland*, 333.

⁵¹ Bardoel en Bierhoff, *Media, feiten, structuren*, 97-98.

⁵² Wijfjes, *Omroep in Nederland*, 35.

⁵³ D. Deacon, 'Yesterday's Papers and Today's Technology: Digital Newspaper Archives and 'Push Button' Content Analysis', *European journal of communication* 22 (2007), 8.

⁵⁴ B. García, & M. Reason, 'Approaches to the newspaper archive content analysis and press coverage of Glasgow's Year of Culture', *Media, Culture and Society* (2007), 327-328.

Voor dit onderzoek zijn de reacties van dagbladen rond een aantal nieuwswaardige momenten van The Beatles en The Stones onderzocht. Het eerste Amerikaanse concert van The Beatles op 11 februari 1964 en de daarbij behorende Amerikaanse tour was het moment dat The Beatles nieuwswaardig werden geacht. In Nederland was het eerste Nederlandse concert in juni 1964 het grote omslagpunt in de nieuwswaardigheid. Twee maanden later was het concert van The Rolling Stones in het Kurhaus ook groot nieuws door de schade die werd aangericht door het publiek. In maart 1966 schokte John Lennon de christelijke wereld door een uitspraak over Jezus Christus en het christendom. Ook zorgde de rechtszaak vanwege drugsgebruik van The Rolling Stones, begin 1967, voor veel uiteenlopende reacties. Afsluitend voor dit onderzoek zijn de periodes rond de concerten van The Beatles en The Rolling Stones in 1969 onderzocht.

Rond deze gebeurtenissen is steeds een periode van een maand bekeken. In de kranten die digitaal gearchiveerd waren, en daardoor digitaal doorzoekbaar waren, is gezocht naar specifieke termen. Er is gebruik gemaakt van termen zoals ‘Beatles’, ‘Beatle’, ‘Rolling Stones’, ‘Stones’, ‘Lennon’. Bovendien is er telkens, net zoals bij *de Volkskrant* en *Trouw*, gebladerd door de kranten in een periode van een maand rond een gebeurtenis. Tv-gidsen, muziekhitlijsten of reclameadvertenties zijn in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten. Nieuwsberichten, ingezonden brieven en columns zijn wel verzameld. Dit resulteerde in 282 artikelen.⁵⁵

Deze 282 artikelen zijn aan de hand van identieke vragen geanalyseerd. De keuzes voor de vragen zijn zoveel mogelijk toegespitst op de vraagstelling. Als eerste zijn de objectieve gegevens verzameld, zoals titel paginanummer en schrijver.⁵⁶ Vervolgens zijn de artikelen aan een aantal specifieke ja/nee vragen onderworpen.⁵⁷ Deze vragen zijn gebaseerd op zaken die volgens de bestaande literatuur ‘nieuwswaardig’, ‘taboedoorbrekend’, of ‘vernieuwend’ waren. Er is onderzoek gedaan naar de muziek, het uiterlijk en het gedrag van de bands, naar generatieverschillen, religie en klassen. Vervolgens zijn de vragen waar ‘ja’ op kon worden beantwoord, verder uitgewerkt. Als laatste was er nog de vraag ‘Welke zaken vallen verder op?’, voor de opvallende zaken die niet direct binnen de voorgaand gestelde vragen vielen.

In het eerste hoofdstuk zal kort de voorgeschiedenis van The Beatles, The Rolling Stones en de beatmuziek worden beschreven. In het eerste hoofdstuk zal de muziek van The Beatles en The Rolling Stones centraal staan, alsook de eerste nieuwswaardigheid van de bands

⁵⁵ In totaal zijn er 99 artikelen verzameld uit de Britse dagbladen, waarvan 54 artikelen uit de *Daily Mirror* en 45 uit *The Times*. Uit de Nederlandse dagbladen zijn 183 artikelen verzameld. 7 uit *Gereformeerd gezinsblad*, 57 uit *Het Vrije Volk*, 62 uit *De Telegraaf*, 26 uit *Trouw*, en 31 uit *de Volkskrant*. Zie bijlage 3: Tabel: Hoeveelheid artikelen per gebeurtenis en per dagblad; bijlage 4: Grafiek: Hoeveelheid artikelen per gebeurtenis en per dagblad.

⁵⁶ Zie bijlage 2: Complete vragenlijst.

⁵⁷ Zie bijlage 2: Complete vragenlijst.

en hoe er in de Nederlandse en Britse dagbladen over hun muziek werd geschreven. De volgende hoofdstukken zullen aan de hand van verschillende thema's de reacties van de dagbladen behandelen. In het tweede hoofdstuk staan de eerste reacties in 1964 in de dagbladen op de uiterlijke verschijning en het gedrag van de bands centraal. In het derde hoofdstuk de Beatlemania en Stones-rage van 1964 bij de jeugd en de reacties hierop van de dagbladen. In het vierde hoofdstuk zal religie een centrale rol spelen, en dan voornamelijk rond de uitspraak van Lennon. In het vijfde, en tevens laatste hoofdstuk, staat de levensstijl, en de daarbij behorende problemen van The Stones in 1967 centraal. Centraal in de hoofdstukken staan de verschillen en overeenkomsten tussen de dagbladen in de beeldvorming van The Beatles en The Stones, en eventuele veranderingen die in verloop van tijd plaatsvonden.

Hoofdstuk 1: The Beatles en The Rolling Stones: muzikale nieuwswaardigheid

Beatmuziek, ook wel Britse beat, Merseybeat of Liverpoolbeat genoemd, is een muziekstijl binnen de rock- en popmuziek die ontstond in de jaren zestig. Verschillende invloeden zijn zichtbaar in de beatmuziek, waaronder de Britse skiffle, de Amerikaanse rock-'n-roll en blues. Gemengd met elektrische gitaren en zang mondde dit uit in de beatmuziek.⁵⁸ Deze kleine, maar bloeiende muziekstroming kwam oorspronkelijk uit de havenstad Liverpool en was in begin jaren zestig voornamelijk plaatselijk populair. The Beatles waren een van de vele bandjes uit Liverpool die de Merseybeat speelden. In dit hoofdstuk zal de nieuwswaarde van beatmuziek en haar bekendste vertegenwoordigers centraal staan.

Ontstaan

Op 6 juli 1957 ontmoette John Lennon en Paul McCartney elkaar in Liverpool. Samen met George Harrison en Stuart Sutcliffe vormden ze het bandje The Beatles. In hun beginperiode, toen The Beatles nog optraden in Liverpool en Hamburg en nog geen platencontract hadden, droegen ze leren jasjes en speelden luide muziek, met een harde beat en een sterk fysiek karakter; muziek waar het publiek goed op kon dansen.⁵⁹ In 1961 zorgde hun nieuwe manager Brian Epstein dat The Beatles gekleed gingen in herenkostuums en dat hun muziek meer verfijnd werd. The Beatles werden hierdoor geschikter voor het braver, maar meer omvangrijke en daarom meer koopkrachtige publiek van de jeugd uit de middenklasse.⁶⁰ Na het vervangen van Sutcliffe door Ringo Starr, behaalden zij begin 1963 hun eerste nummer één hit. In datzelfde jaar behaalde achtereenvolgens twee andere nummers de eerste plaats in de Britse hitlijsten.⁶¹

De muziek van The Beatles ging in deze beginperiode al een grote rol spelen in het leven van vele jongeren in Groot-Brittannië.⁶² Ondanks de populariteit van The Beatles bij deze grote groep, gingen de nationale kranten in Groot-Brittannië zich pas eind 1963 in hen interesseren. Het liveoptreden van The Beatles in het tv-programma *Val Parnell's Sunday Night at the London Palladium* op 13 oktober 1963, waarbij grote groepen hysterische fans zich buiten het

⁵⁸ G. de Meyer, *Cultuur met een kleine C* (Leuven, 2004), 204.

⁵⁹ Vuijsjes, *John, Paul, Keith & Mick*, 22-23.

⁶⁰ J. Clarke, 'Style', In: St. Hall en T. Jefferson, *Resistance through rituals. Youth subcultures in post-war Britain* (Londen, 1976), 187.

⁶¹ M. Clayton en T. Hill, *The Beatles: Life in pictures* (New York, 2011), 21.

⁶² Harris en O'Brien Castro, *Preserving the Sixties*, 91.

gewoonlijk rustige theater in het centrum van Londen verzamelden, trok de aandacht van de Britse media. De dag daarop stonden de kranten vol met verhalen over ‘rebelse’ fans die door een politiekordon heen braken toen de jongens het theater probeerden te verlaten.⁶³ Op 2 november kopte *Daily Mirror*, naar aanleiding van een mini-tour door Schotland; ‘Beatlemania! It's happening everywhere!’. Het optreden van 13 oktober was, volgens de schrijver van de *Daily Mirror* het startsein van de Beatlemania.⁶⁴

In datzelfde jaar waarin The Beatles hun eerste nummer 1 hit hadden, was er ook een andere beat-band in opkomst. The Rolling Stones, opgericht in 1962, en bestaande uit Mick Jagger, Keith Richards, Brian Jones, Bill Wyman en Charlie Watts, kregen hun eerste platencontract onder invloed van hun manager Andrew Loog Oldman. Terwijl The Beatles al nummer één hits hadden gescoord, speelden The Stones nog voornamelijk covers in kleine clubs. De muziek van The Stones was in 1964 wat radicaler dan de muziek van The Beatles.⁶⁵

De Britse invasie: The Beatles naar de Verenigde Staten

Vanaf begin 1964 kwam ook het internationale succes van The Beatles en verspreidde de beatmuziek zich naar andere landen. Twee Beatle-nummers bereikten in januari de eerste plaats in de Amerikaanse hitlijsten. Daarna verspreidde de Beatlemania als een olievlek over de westerse wereld. De bestorming van de Amerikaanse hitlijsten was extra opmerkelijk, omdat buitenlandse hits daar doorgaans niet erg gewaardeerd werden.⁶⁶ April 1964 werden de eerste vijf plaatsen van de Billboard Hot 100 bezet door nummers van The Beatles. Zij maakten de weg naar Amerika vrij voor andere Britse bands, zoals The Stones.⁶⁷ In diezelfde periode kwam een nummer van The Stones, voor het eerst in de top 50 van de Amerikaanse hitparade. De muziekindustrie werd, dankzij de beatmuziek, een belangrijk onderdeel van de Britse industrie.⁶⁸

De Amerikaanse tour zorgde ervoor dat The Beatles ook opgemerkt werden door Nederlandse dagbladen. Over The Beatles werd pas in september 1963 voor het eerst geschreven in het Nederlandse tijdschrift *Muziek Expres*, terwijl zij op dat moment al twee nummer 1 hits hadden gehad in de Britse muzieklijst.⁶⁹ De Amerikaanse tour was het startsein voor artikelen in dagbladen over de Beatlemania. In deze Nederlandse artikelen, alsook in de

⁶³ Clayton en Hill, *The Beatles: Life in pictures*, 10.

⁶⁴ Ibidem, 11.

⁶⁵ Donnelly, *Sixties Britain*, 46.

⁶⁶ Ibidem, 97-98.

⁶⁷ J. Stuessy en S.D. Lipscomb, *Rock and Roll: Its history and stylistic development* (New Jersey, 2006), 146-148.

⁶⁸ Harris en O'Brien Castro, *Preserving the Sixties*, 91.

⁶⁹ Righart, *De eindeloze jaren zestig*, 186.

Britse artikelen, werd het opvallende uiterlijk van The Beatles en de invloed die zij hadden op de jeugd beschreven. Door de opwinding van de fans van de bands, werd de belangstelling voor de muziek in de dagbladen overschaduwd.⁷⁰

Het meest noemenswaardige optreden tijdens de Amerikaanse tour was het optreden tijdens *The Ed Sullivan Show* op 9 februari. Deze werd door 73 miljoen Amerikanen bekeken. De *Daily Mirror* schreef naar aanleiding van dit optreden dat de eerste paar nummers niet eens te horen waren door het gillend en schreeuwend publiek. Daarna klonk de muziek ‘very exciting’.⁷¹ *The Times* beschreef de reacties van Amerikaanse dagbladen. *The New York Times* schreef dat de muziek van The Beatles zuiver harmonieus was en concludeerde dat de muziek ongevaarlijk was.⁷² Ook de *Daily Mirror* besteedde aandacht aan wat de muzikcriticus Theodore Stroneie in *The New York Times* had geschreven; ‘He said the Beatles’ harmony was “unmistakably diatonic” and they had a “tendency to build phrases around unresolved leading tones”.’⁷³ *De New York Journal-American* was negatief over het uiterlijk van The Beatles, maar de muziek was niet helemaal hopeloos. Daar zagen ze toekomst in.⁷⁴ In de Nederlandse dagbladen was er meer aandacht voor de muziek van The Beatles.⁷⁵ *Het Vrije Volk* beschreef de muziek van The Beatles in februari 1964 als ‘niet echt goede muziek, maar wel populair’.⁷⁶ *De Telegraaf* sprak afwisselend van ‘lawaai’⁷⁷, ‘redelijke muziek, maar niet bijzonder’⁷⁸ en ‘geen bijzondere artiesten. Ze presteren weinig meer dan andere rock-’n-roll groepen. Het is luid met en sterke beat’.⁷⁹

De Britse invasie: The Beatles in Nederland

Vanaf januari werd bekend dat er in Nederland een zaal voor The Beatles werd gezocht ‘waar niets aan te vernielen was’.⁸⁰ *De Telegraaf* informeerde bij het Concertgebouw in Amsterdam of dat een van de mogelijkheden was. Daar vonden ze The Beatles ‘sympathieke nozems’, maar

⁷⁰ In zeven Britse artikelen werd er in meer of minder woorden iets over de muziek gezegd. Zie bijlage 6: Tabel: Hoeveel artikelen zijn er verzameld, per thema en per dagblad.

⁷¹ B. Harding, ‘Beatles on TV. Wow America’, *Daily Mirror* (10 februari 1964), 1.

⁷² ‘Americans decide the Beatles are harmless’, *The Times* (11 februari 1964), 8.

⁷³ B. Harding, ‘Beatles strike gold twice’, *Daily Mirror* (10 februari 1964), 5.

⁷⁴ Clayton en Hill, *The Beatles*, 35.

⁷⁵ In totaal is er in 35 artikelen aandacht voor de muziek. Zie bijlage 6: Tabel: Hoeveel artikelen zijn er verzameld, per thema en per dagblad.

⁷⁶ ‘Commentaren van dag tot dag: Beatles in de grote politiek, *Het Vrije Volk* (15 februari 1964), 2.

⁷⁷ T.A. Voûte, ‘Sympathieke nozems, maar geen tienergejoel rond ons geheiligd podium’, *De Telegraaf* (22-2-1964), 22.

⁷⁸ H. van der Meyden, ‘Yeah Yeah Yeah. Ze zijn op komst, de Beatles! Ook Nederland komt in greep van Beatlerage’, *De Telegraaf* (25 februari 1964), 9.

⁷⁹ Van der Meyden, ‘Ook Nederland komt in greep van Beatlerage’, *De Telegraaf*, 9.

⁸⁰ ‘De Beatles op 2 mei naar Nederland’, *Het vrije volk* (3 januari 1964), 1.

zaten ze niet te wachten op tienergejoel rond hun geheiligd podium.⁸¹ In *Trouw* werden The Beatles niet enthousiast omschreven. Muziek van The Beatles was knallende muziek met veel valse noten. Verder konden ze ‘niet zingen en spelen en martelen met vuisten als hamers op hun instrumenten’, en *Het Vrije Volk* zag er tegenop dat deze ‘herrieschoppers’ binnenkort naar Nederland kwamen.⁸² Op 26 februari werd in *De Telegraaf* in een groot artikel de Beatlemania Beatlemania in Nederland geïntroduceerd.⁸³ De andere Nederlandse dagbladen reageerden afwisselend op de muziek. Het werd ‘origineel’ gevonden,⁸⁴ maar het werd ook beschreven als ‘veel lawaai’ en ‘een niet zo erg welluidende, maar wel vrolijke muziek.’⁸⁵

De dag na het bezoek van The Beatles aan Nederland stonden de kranten vol van The Beatles.⁸⁶ Er was nauwelijks aandacht voor de muziek, maar des te meer voor de Beatlemania. Een verklaring hiervoor kan zijn dat The Beatles niet live speelden, omdat zij geen vertrouwen hadden in de Nederlandse geluidstechniek.⁸⁷ Toch zou de muziek, volgens *De Telegraaf* een positieve invloed hebben gehad omdat het werkte als een tovermiddel. Zelfs de politieagenten, die gespannen waren, werden weer vrolijk.⁸⁸ In de dagen die volgden speelde hun muziek een marginale rol in de dagbladen.⁸⁹ *De Volkskrant* noemde het de ‘verschrikkelijke en meeslepende Liverpoolsound’.⁹⁰ *Trouw* scheef dat ze ‘niet best’ zongen⁹¹ en dat de muziek ‘wel vrolijk’ klonk. Verder schreef *Trouw* dat een ballade-achtig nummer, het enige nummer was dat naar behoren binnen het bereik van menselijke waarneming kwam.⁹²

De Britse invasie: The Rolling Stones in Nederland

Nadat de rust was wedergekeerd, werd de aandacht verlegd naar The Rolling Stones. Zij zouden augustus 1964 een concert geven in Nederland. *De Telegraaf* schreef over The Stones dat ze een einde maakten aan de legende, dat alles wat de toon aangaf op het gebied van tienermuziek, afkomstig moest zijn uit Liverpool. The Stones zelf hadden vanaf het begin van hun carrière

⁸¹ Voûte, ‘Sympathieke nozems’, *De Telegraaf*, 19.

⁸² J. Rep, ‘Beatles: Yeah yeah yeahhhh. „Jelly babies" naar ragebol’, *Trouw* (19 februari 1964), 11.

⁸³ H. van der Meyden, ‘Engelse tieneridolen lachen om zichzelf. Bent u ook al aan de Beatles?’, *De Telegraaf* (26 februari 1964), 11.

⁸⁴ Henk van der Meyden, ‘Deskundige meningen’, *De Telegraaf* (27 mei 1964) 11.

⁸⁵ Henk van der Meyden, ‘Yeah Yeah Yeah’, *De Telegraaf* (2 juni 1964) 11.

⁸⁶ Veertien artikelen verschenen op 6 juni over het optreden dat zij hadden gegeven

⁸⁷ ‘Plakband op gitaren. Beatle poespas voor camera’, *de Volkskrant* (6 juni 1964), 1.

⁸⁸ Van der Meyden, ‘Vier idolen werden als kunstschatten bewaakt’, *De Telegraaf*, 23.

⁸⁹ Tussen 8 en 17 juni verschenen nog eens elf artikelen in de Nederlandse dagbladen.

⁹⁰ ‘Beatles brachten noot aan de man. John Lennon: ‘Dit is gewoon belachelijk, ik bedoel enorm’’, *de Volkskrant* (8 juni 1964), 3.

⁹¹ ‘De Beatles’, *Trouw* (9 juni 1964), 1.

⁹² W. Smitt, ‘Blokke: voer voor psychologen. Wetenschappelijke nasleep’, *Trouw* (10 juni 1964), 7.

vol trots verkondigd dat hun eigen Londense Thames-beat niet voor de Merseybeat behoefde onder te doen. Volgens *De Telegraaf* had de tijd hun gelijk gegeven.⁹³ Bovendien was er eigenlijk niet zo veel verschil tussen de Thames- en de Merseybeat. Jagger zelf was van mening dat het niet veel verschil uit zou hebben gemaakt als zij toevallig uit Liverpool waren gekomen.⁹⁴

Niet veel later, op 8 augustus 1964, gaven The Rolling Stones een concert in de Kurzaal in Scheveningen. Na het voorprogramma, dat lang duurde, werd het publiek ongeduldig en begonnen ze de zaal af te breken. Nadat The Stones nog geen zeven minuten op het podium stonden, werd het concert afgelast. De zaal werd ontruimd en de schade was groot. Deze gebeurtenis werd meermaals beschreven in de Nederlandse dagbladen.⁹⁵ Vooraf verscheen er in *Het Vrije Volk* een artikel over The Rolling Stones waarin werd vermeld dat The Stones reeds met hun muziek experimenteerden voor The Beatles bestonden. Het geluid van The Stones, waarin vooral het gebruik van de mondharmonica opvalt, sloeg sterk aan.⁹⁶ Na het optreden werd er alleen door *Het Vrije Volk* geschreven dat ze ‘niets van de muziek gehoord’ hadden⁹⁷, en volgens *De Telegraaf* werd ‘onder het ritme van de muziek alles afgebroken’.⁹⁸ In de overige artikelen over het optreden van The Rolling Stones in de Kurzaal kwam de muziek die zij speelden niet aan bod.

Muzikale nieuwsaardigheid

De muziek van The Beatles mocht dan al begin 1963 populair zijn bij de jeugd, het werd pas opgepikt in de media na het optreden van 13 oktober, waarbij grote groepen hysterische fans aanwezig waren. Door het opwindende gedrag van de Beatle-fans, wekten The Beatles interesse op bij de Britse en Nederlandse dagbladen. De Amerikaanse tour was daarna een belangrijk omslagpunt voor de Nederlandse dagbladen. De Beatlemania en Stones-rage overschaduwde in de dagbladen de muziek die zij produceerden.

⁹³ ‘Lelijkste rockgroep van Engeland Rolling Stones onttrenen Beatles’, *De Telegraaf* (18 juli 1964), 25.

⁹⁴ ‘Lelijkste rockgroep’, *De Telegraaf*, 25.

⁹⁵ 17 artikelen verschenen er in de Nederlandse dagbladen, zie bijlage 3: Tabel: Hoeveelheid artikelen per gebeurtenis en per dagblad.

⁹⁶ ‘Beatles in de grote politiek’, *Het Vrije Volk*, 13.

⁹⁷ ‘Maakte EMS-filmploeg alle remmen los? Veldslag bij optreden van Rolling Stones in Kurzaal. Haagse politie zeer hardhandig’, *Het Vrije Volk* (10 augustus 1964), 3.

⁹⁸ H. van der Meyden, ‘Veldslag in het Kurhaus: Optreden Rolling Stones vroegtijdig beëindigd. Jeugd had maar één doel: alles vernielen’, *De Telegraaf* (10 augustus 1964), 3.

Hoofdstuk 2: The Beatles en The Rolling Stones: een opvallende verschijning

Een veelbesproken thema in de artikelen was de verschijning van The Beatles en The Rolling Stones.⁹⁹ De manier hoe zij zich kleepte was opvallend, maar ook hun haardracht en gedrag waren anders dan de meeste mensen in de 1964 gewend waren, waardoor het een populair onderwerp was in de dagbladen. De haardracht van The Beatles was langer dan destijds gebruik was, waardoor het ‘onconventioneel’ werd gevonden. Ook over The Stones, met hun lange haren en ‘onverzorgde’ uiterlijk, werd geoordeeld. Welke reacties riepen het uiterlijk en gedrag op in de verschillende dagbladen?

The Beatle en Stones-haardracht

Stuart Sutcliffe droeg in 1961 zijn haar al op een langere en ruigere manier dan dat toen de norm was. De overige bandleden hebben dit kapsel, wat bekend werd als ‘The Beatle haircut’, overgenomen. Epstein zorgde ervoor dat ze nette pakken gingen dragen en alle bandleden een hetzelfde, ietwat langer dan gebruik, kapsel kregen.¹⁰⁰ Tijdens de tour van The Beatles in de Verenigde Staten werd het uiterlijk en gedrag van The Beatles ook besproken in de Amerikaanse dagbladen. De *Daily Mirror* besprak de eerste reactie van *The New York Times*. Zij schreven dat het belachelijke kapsel zou passen bij de belachelijke muziek die ze produceerden..¹⁰¹ Maar volgens *The Times* waren de Amerikanen ook van mening dat The Beatles er ronduit conservatief, asexueel en huiselijk uitzien, op hun ‘buitensporig’ kapsel na. De Amerikanen zouden geconcludeerd hebben dat The Beatles ongevaarlijk zouden zijn, aldus *The Times*.¹⁰²

In de Nederlandse dagbladen werd er op verschillende manieren op gereageerd. Het uiterlijk van The Beatles, en dan in het bijzonder het kapsel, was voor Nederlandse begrippen onconventioneel. Het kapsel van The Beatles ging in tegen de heersende mode in. In *Het Vrije Volk* werden The Beatles in februari omschreven als ‘de vier knapen met de welige haardos’, ‘vier jongelui met veel haar op het hoofd en hooggesloten jasjes’ en de ‘vier jongens met erg

⁹⁹ Van de 282 verzamelde artikelen kwamen er in 42 artikelen hun uiterlijk en/of gedrag aan bod. Zie bijlage 6: Tabel: Hoeveel artikelen zijn er verzameld, per thema en per dagblad.

¹⁰⁰ Clarke, ‘Style’, *Resistance through rituals*, 187.

¹⁰¹ ‘Harding, ‘Beatles strike gold twice’, *Daily Mirror*, 5.

¹⁰² ‘Americans decide the Beatles are harmless’, *The Times*, 8.

veel haar op het hoofd, bleke gezichten, hooggesloten jasjes.¹⁰³ *De Volkskrant* beschreef ze als ‘de vier popzangers die door de zorgvuldige publiciteit rond hun langharige hoofden wereldbekend werden’.¹⁰⁴

De Telegraaf noemden hen ‘de vier lang niet zo’n mooie jongens met pony haar en jankende gitaren’.¹⁰⁵ Ze werden daarnaast door *De Telegraaf* ook als nozems omschreven. De nozem, een Nederlands woord voor een nieuw type opstandige tiener, ontstond vanaf de jaren vijftig. Deze jongeren droegen vaak spijkerbroeken en leren jasjes en hingen veel rond. Ook zouden ze erg agressief zijn, waardoor ze in de Nederlandse media niet altijd positief gewaardeerd werden.¹⁰⁶ The Beatles werden omschreven als jongens met ‘een glimmende pony, nozemallures, en zoete gezichten van een koorknaap’, maar het waren volgens *De Telegraaf* geen agressieve of opstandige nozems, maar keurige en sympathieke Engelse nozems.¹⁰⁷ *De Telegraaf* streefde, door deze omschrijving, naar een positieve beeldvorming rond The Beatles. Deze pogingen tot ‘verbraving’ van bekende muzikanten werden, volgens Righart, vaker in de Nederlandse media toegepast, waaronder in *Muziek Express*.¹⁰⁸

In de Nederlandse dagbladen werd het uiterlijk niet direct als negatief of schokkend ervaren, maar eerder als opvallend. The Beatles hadden midden jaren zestig inderdaad langer haar dan dat gebruikelijk was, en droegen bij elkaar passende kostuums, maar dit werd al snel als ‘uiterst charmant’ gezien. Belangrijk hierbij was hun manier van doen tegenover de fans, maar ook tegenover journalisten. Ze vielen volgens *De Telegraaf* niet alleen op vanwege hun lange haardossen, maar vooral door hun humor.¹⁰⁹ Ze zorgden ervoor dat ze zelf altijd lachten, maar ook dat de journalisten het naar hun zin hadden. Ze waren anders, ze waren aardig en openhartig. En dit handelsmerk, toen ongekend in de wereld van de showbusiness, had deze vier Liverpoolse jongens, volgens *De Telegraaf*, naar de top gebracht.¹¹⁰

The Beatles zette zichzelf neer als grappige en leuke jongens, met vreemde kapsels en een hart van goud. The Stones zette zich daar juist tegen af.¹¹¹ Het uiterlijk van The Rolling Stones was radicaler dan dat van The Beatles. The Rolling Stones hadden toen aanzienlijk

¹⁰³ ‘Beatles komen pas in juni’, *Het Vrije Volk*, 7; ‘Beatles in de grote politiek’, *Het Vrije Volk*, 7; ‘Beatles zijn er!’, *Het Vrije Volk* (5 juni 1964), 1; ‘Beatles in ons land: niemand één haar gekrenkt’, *Het Vrije Volk* (6 juni 1964), 19.

¹⁰⁴ ‘Londense Beatle fans getemd door regen en volkslied’, *de Volkskrant* (3 juni 1964), 11.

¹⁰⁵ E. Capit, ‘Mijn dochter over de Beatles’, *De Telegraaf* (3 juni 1964), 11.

¹⁰⁶ De Rooy, ‘Vetkuifje waarheen?’, 77-78

¹⁰⁷ Voûte, ‘Sympathieke nozems’, *De Telegraaf*, 19.

¹⁰⁸ Righart, *De eindeloze jaren zestig*, 187.

¹⁰⁹ Van der Meyden, ‘Engelse tieneridolen lachen om zichzelf’, *De Telegraaf*, 11.

¹¹⁰ Ibidem.

¹¹¹ ‘Shadow of Jail is lifted from the 2 stones: I’m grooving on, says Mick Jagger after Lord Parker talks of the responsibilities of a pop idol’, *The Times* (1 augustus 1967), 2.

langer haar, waren allen op een andere, niet altijd even nette manier, gekleed en kwamen intimiderend over. De uitstraling van 'bad boys', met de lange haren en onverzorgde kleding, werd zorgvuldig door hun manager gepromoot en ook in de media opgepikt.¹¹² In de Nederlandse dagbladen werden The Stones en The Beatles met elkaar vergeleken. *De Telegraaf* schreef over The Stones dat ze bekend waren geworden door hun Boris Karloff uiterlijk, met nog langere kapsels dan The Beatles.¹¹³ *De Volkskrant* noemde The Stones en The Beatles ook in één artikel: 'Dit vijftal jonge Engelse musici heeft nog een paar centimeter langere haren dan de roemruchte Beatles, stelt zich nog iets meer aan tijdens het optreden en werkt met nog krachtigere versterkers'.¹¹⁴ The Stones werden daarnaast met regelmaat als 'de vijf langharige Engelse jongelui' beschreven, 'angstwekkende, lelijke Stones', of 'de lelijkste rockgroep van Engeland'.¹¹⁵ 'Hun haar is langer dan van sommige vrouwen. Ze dragen kleren, die ze al maanden lijken te dragen en hun ogen hebben een glazige uitdrukking, die nachten slaaptkort lijken uit te schreeuwen'. En Van der Meyden concludeert dat ze, ondanks hun uiterlijk, toch succesvol waren.¹¹⁶ Door Van der Meyden werd het uiterlijk van The Stones, en daardoor de band in het geheel, minder positief omschreven dan The Beatles. The Beatles konden gemakkelijker worden ingepast in de heersende normen en waarden.

Lang haar als modeverschijnsel

Tijdens de Amerikaanse tour van The Beatles bleek als snel wat voor invloed zij hadden. Vele jonge Amerikaanse fans wilden hetzelfde kapsel. Volgens *The Times* hadden zij te weinig tijd om hun haar te laten groeien, waardoor de verkoop van pruiken explosief groeide. Deze Beatle-pruiken werden op veel openbare plaatsen geweerd.¹¹⁷ De Beatle-pruiken werden begin 1964 met vijftienduizend per week verkocht.¹¹⁸ In *Trouw* verscheen in 1964 een artikel dat in die periode het Beatle-kapsel nog niet door alle Amerikanen geaccepteerd was. Amerikaanse jongeren met een Beatle-kapsel werden door hun werkgever naar huis gestuurd en mochten pas weer werken als ze naar de kapper waren geweest.¹¹⁹

¹¹² Vuijsjes, *John, Paul, Keith & Mick* 22-23.

¹¹³ H. van der Meyden, 'Opvolgers Beatles', *De Telegraaf* (25 juli 1964), 1.

¹¹⁴ 'Slag bij Rolling Stones: Kurzaal bijna gesloopt', *de Volkskrant* (10 augustus 1964), 3.

¹¹⁵ 'Lelijkste rockgroep van Engeland Rolling Stones onttrenen Beatles', *De Telegraaf* (18 juli 1964), 25.

¹¹⁶ Van der Meyden, 'Opvolgers Beatles', *De Telegraaf*, 1.

¹¹⁷ 'No Beatle wigs in the dining room', *The Times* (10 februari 1964), 8.

¹¹⁸ 'Yeah Yeah Yeah. Ze zijn op komst, de Beatles! Ook Nederland komt in greep van Beatle-rage', *De Telegraaf* (25 februari 1964), 9.

¹¹⁹ 'Beatle'-haardracht door Amerikaanse werkgever verboden', *Trouw* (5 juni 1964), 5.

Een Beatle-kapsel werd in Groot-Brittannië al snel door de maatschappij geaccepteerd. Veel jongeren waren beïnvloedbaar voor modeverschijnselen, en droegen dan ook een Beatle-kapsel. Meestal was dit geen probleem, totdat zij het leger ingingen. Hier werden zij meteen naar de kapper gestuurd.¹²⁰ Op Britse scholen was deze haardracht meestal wederom geen probleem. Toen vijftien schooljongens met een Beatle-kapsel door de rector naar de kapper werden gestuurd, was dit voorpaginanieuws in de *Daily Mirror*. De ouders van deze kinderen dienden klachten in. Volgens deze ouders was lang haar in de mode, en de scholen moesten dit accepteren.¹²¹ De lange lokken zoals The Stones hun haar droegen, werden daarentegen gezien als radicaler, en op de meeste scholen bleef deze haardracht verboden.¹²² Ook zou een ‘Rolling Stone kapsel’ van invloed zijn op de kans op een baan. Een Brit zou door zijn kapsel niet worden aangenomen bij sollicitaties en verloor daardoor zijn werkeloosheidsuitkering.¹²³

In Nederland werd er wat langer aandacht besteed aan het Beatle-kapsel, maar dit werd ook snel populair bij de jeugd. De *Telegraaf* schreef over een aantal opvallende feitjes over The Beatles. Een Amsterdamse kapper kon in 1964 bijvoorbeeld nauwelijks aan de vraag van de jeugd om Beatle pruiken voldoen. En deze pruiken, die gemaakt waren van echt haar, kostte 200 gulden. Jonge meisjes vanaf elf jaar werden al gezien met een Beatle-kapsel, maar ook waren er ‘talrijke volwassenen’ met een Beatle-kapsel die een Beatle-avond in een Amsterdamse nachtclub bijwoonden.¹²⁴ Dit modeverschijnsel was volgens Brian Jones begonnen bij Britse studenten en kunstenaars.¹²⁵

De bovenstaande vergelijking laat een duidelijk verschil zien tussen de beeldvorming over The Beatles en die van The Rolling Stones. Ondanks een fenomeen als Beatlemania laat het braver imago van The Beatles het beeld van The Rolling Stones als wilden des te scherper afsteken. Beide bands werden door tieners als ‘helden’ aanbeden, waardoor de haardracht, maar ook bijvoorbeeld kleding, werden overgenomen bij de tieners. De haardacht, maar ook het gedrag van The Beatles werden eerder als positief ervaren dan dat van The Stones. De beeldvorming rond The Beatles en The Stones was dan ook niet hetzelfde.

¹²⁰ J. Sandfort, ‘Short-back-and-sides for the Beatle-cut recruit’, *Daily Mirror* (27 juni 1964), 24.

¹²¹ ‘Army haircut for schoolboys: Angry parents protest after sons marched to the barber’, *Daily Mirror* (5 juni 1964), 3.

¹²² ‘Beatle your Rolling Stone hair’, *Daily Mirror* (27 mei 1964), 1.

¹²³ ‘No dole for a man with long hair’, *The Times* (9 september 1964), 12.

¹²⁴ H. van der Meyden, ‘Kinderpsychologe vindt rage ongevaarlijk Wat vinden wij van de Beatles?’ (27 februari 1964), 11.

¹²⁵ Ibidem.

Hoofdstuk 3: De Beatlemania en Stones-rage

Een van de meest besproken thema's binnen Britse en Nederlandse pers was vooral het gedrag van Beatle- en Stones-fans. Zoals in het eerste hoofdstuk al kort aan bod kwam, begon de Beatlemania in Groot-Brittannië al eind 1963, maar verspreidde vanaf 1964 als een olievlek over andere landen. Tijdens de Amerikaanse tour stond 'heel jong Engeland en half jong Amerika op zijn kop'¹²⁶, en deze Beatlemania verspreidde zich al snel over de rest van de wereld, waaronder Nederland. Niet veel later was het gedrag van fans van The Stones vergelijkbaar, of zelfs extremer. Opvallend hierin was de grote groep 'jonge' fans van beatmuziek. Henk van der Meyden vond het merkwaardig dat de bewondering voor The Beatles in Nederland al zeer jeugdig begon. Meisjes van elf jaar waren al volwaardige Beatle-fans, en konden 'heel goed meedoen in het Yeah Yeah Yeah-koor'.¹²⁷

Veranderende tienerwereld

Niet alleen waren de Nederlandse fans jong, dit was ook het geval in andere westerse landen. Volgens Ger Tillekens kwam dit doordat in de jaren zestig de groep tieners groeide. In de jaren vijftig bestond deze jeugdcategorie uit jongeren die bijna hun school hadden verlaten of net op zoek waren naar een baan en een huwelijkspartner. Gemiddeld bestond de jeugdcategorie daarom uit jongeren tussen de zestien en vierentwintig jaar en werden ze daarna als volwassenen gezien. In de jaren zestig gingen jongeren langer naar school, en waren zij bovendien eerder geslachtsrijp dan in de jaren vijftig. Hierdoor was er een verlenging van de adolescentieperiode aan beide kanten, waardoor de jeugdcategorie groter was dan in de jaren vijftig. De beatmuziek trok daardoor een veel grotere groep aan.¹²⁸

Niet alleen waren The Beatles (en later The Stones) populair bij de (bijna) schoolverlaters, maar ook bij een grote groep scholieren en schoolgaande jeugd. Deze jonge groep, destijds voornamelijk 'teenagers' genoemd, waren grote fans. En zo'n jonge groep fans was een nieuw verschijnsel. Bovendien schrijft Righart over de naoorlogse geboortegolf waardoor Nederland een relatief 'jong' land werd. Groot-Brittannië kende na de oorlog ook een babyboom, maar vergeleken met Nederland was die beperkt van omvang.¹²⁹ De kinderen uit deze geboortegolf waren de tieners van de jaren zestig. Niet alleen was er een verlenging van

¹²⁶ Rep, 'Beatles: Yeah Yeah Yeahhhh', *Trouw*, 11.

¹²⁷ Van der Meyden, 'Engelse tieneridolen lachen om zichzelf', *De Telegraaf*, 11.

¹²⁸ Tillekens, *Het geluid van de Beatles*, 18-19.

¹²⁹ Righart, 'De jaren zestig als transnationaal verschijnsel', 386.

de adolescentieperiode, ook waren er simpelweg meer tieners dan enkele jaren daarvoor. De jeugdcategorie bestond hierdoor uit een grote groep. Dit was van invloed op het ontstaan en de ontwikkeling van de jeugdcultuur.¹³⁰

Volgens Righart werd in de jaren zestig al onderzoek gedaan naar de identiteitsvorming van de tieners. De Britse publicist Peter Laurie schreef in 1965 dat tienerproducten ‘commodities of social contact’ zijn; kleding, muziek en motoren, het zijn allemaal communicatiemiddelen. Laurie betoogde in 1965 al dat door de economische groei, de verbetering en uitbreiding van het onderwijs en de massamedia, er meer sociale mobiliteit mogelijk was. Enerzijds symboliseerde het tienerfenomeen de ontdekking van een nieuwe wereldwijde markt en een nieuwe consument. Anderzijds riep de exploitatie van die markt kritiek en morele verontrusting op, waardoor er in de media veel over werd geschreven.¹³¹ Er werden pogingen gedaan om het jeugdfenomeen, en de daarbij behorende cultuur zoals muziek te begrijpen en te verklaren.

Verklaringen voor de Beatlemania en Stones-rage

In de dagbladen werd nagedacht hoe het mogelijk was dat The Beatles zo populair waren en nog belangrijker, of de Beatlemania gevaarlijk zou kunnen zijn. Vooral in Amerika heerste er angst voor The Beatles en wat zij konden veroorzaken bij de Amerikaanse jeugd. *The Times* betoogde dat de angst in Amerika voor de Beatlemania voornamelijk kwam omdat de Amerikaanse tieners al lang geen ‘universal craze’ hadden gekend. De Amerikanen waren bang dat ‘when one came, it would be uncontrollable’. Maar voor The Beatles hoefden ze niet bang te zijn volgens *The Times*. The Beatles waren beschaafde jongens en bovendien een goed voorbeeld voor de jeugd.¹³²

In de dagbladen verschenen artikelen over waar de Beatlemania en Stones-rage vandaan kwam en waarom deze bands bij de jeugd zo populair waren. Verklaringen werden in de jaren zestig al gezocht vanuit de sociale context. *The Times* sprak over de verbeterde Britse industrie, waardoor de Britse jeugd het relatief goed zou hebben. Door de goede welvaart en de goede educatie hadden zij ook behoefte aan hun eigen cultuuruitingen, waaronder muziek.¹³³ Henk van der Meyden betoogde in februari dat The Beatles populair waren bij de jeugd omdat zij de

¹³⁰ Wijfjes, *Omroep in Nederland*, 36-37.

¹³¹ P. Laurie *Teenage Revolution* (Londen, 1965), in Righart, *De eindeloze jaren zestig*, 181.

¹³² ‘Americans decide the Beatles are harmless’, *The Times*, 8.

¹³³ ‘Sir. A. Home asks nation for ten more years: Next task to convince subversion does not pay’, *The Times* (17 februari 1964), 6.

tienerwereld een nieuw geluid gaven, een nieuwe beat, die helemaal van henzelf was.¹³⁴ Bovendien konden tieners, door middel van de muziek, ook eens massaal hun stem laten horen.¹³⁵ Van der Meyden was van mening dat de Beatle-fans geen misdagers waren, maar jongens en vooral meisjes die in de Beatles iets van zichzelf hadden ontdekt en nu eens de gelegenheid hadden om zich onbelemmerd te uiten.¹³⁶

Ook de populariteit van The Rolling Stones werd vanuit deze gedachtegang verklaard. *De Telegraaf* opende een artikel over The Stones met ‘Schrik niet van de vijf jongens hierboven, laat hun gezichten, hoe macaber ook, u geen angst inboezemen!’. Volgens Van der Meyden vonden ouders de ‘merkwaardige lelijke Stones verschrikkelijk’, en daarom had de jeugd er weer vijf nieuwe idolen bij.¹³⁷ The Stones waren een progressieve groep die veel protesten uitlokten bij ouderen. Dat was het geheim van zulke groepen. De jeugd wilde iets hebben wat van haar was, en als ouderen tegen waren, dan was zo’n groep al bij voorbaat een succes, aldus Van der Meyden.¹³⁸

Ook de kwaliteitskranten besteedde aandacht aan deze thematiek. In *Het Vrije Volk* verscheen een artikel naar aanleiding van het bezoek van de verslaggever Ben Bunders aan Liverpool. Daar ging hij op onderzoek uit naar de Merseysound, het ontstaan ervan en de eventuele gevolgen. Bunders omschreef het troosteloze beeld van Liverpool, de stad waar The Beatles opgroeiden en waar zij ‘dag in dag uit met hun toekomst werden geconfronteerd; een weinig opwekkende toekomst’. Zij wisten zich aan de neerdrukkende atmosfeer van Liverpool te onttrekken omdat zij zo bezeten waren van het verlangen, nooit zo te moeten leven als hun ouders.¹³⁹ The Beatles werden grote voorbeelden voor de jonge generatie en de Beatlemania kon, volgens Bunders, gezien worden als een protest tegen de heerszucht van de oudere generatie. Concluderend schreef Bunders dat The Beatles het conformisme en de burgerlijkheid de nek om hadden gedraaid. The Beatles en de beatgeneratie zouden de vormgevende generatie van de jaren zestig zijn, die niets wilden weten van Beatniks, nozems of ‘angry young men’, maar evenmin iets wilden weten van de negen tot vijf-baan en de bourgeoisie. ‘The Beatles bewijzen bij ieder optreden in het openbaar dat zij niet alleen een nieuw geluid produceren,

¹³⁴ Van der Meyden, ‘Engelse tieneridolen lachen om zichzelf’, *De Telegraaf*, 11.

¹³⁵ ‘Yeah Yeah Yeah’, *De Telegraaf* (2 februari 1964), 3.

¹³⁶ H. van der Meyden, ‘Vandaag is Nederland even Beatleland. Politie, sla de fans niet...!’, *De Telegraaf* (5 juni 1964), 17.

¹³⁷ H. van der Meyden, ‘Rolling Stones volgende week in ons land: ‘Wij zijn niet mooi, maar wel apart’’, *De Telegraaf* (30 juli 1964), 7.

¹³⁸ H. van der Meyden, ‘Amphetamine niet verboden in Nederland. De reden waarom ik Mick Jagger verdedig, door Henk van der Meyden, *De Telegraaf* (4 juli 1967), 9.

¹³⁹ Bunders, ‘Liverpool-sound draait burgerlijkheid nek om’, *Het Vrije Volk*, 9.

maar dat zij tevens een nieuwe levenshouding etaleren, die voorbij gaat aan elke klassenstructuur'.¹⁴⁰ Vanaf de jaren vijftig ontstond volgens Trevor Harris en Monia O'Brien al de behoefte om de grenzen en betekenis van de klassenmaatschappij te verkennen.¹⁴¹ The Beatles toonden dat de klassengrenzen doorbroken konden worden. Ook voor de Nederlandse kwaliteitskanten was de beatmuziek en de jeugdcultuur een onderwerp wat relevant werd geacht. Door verklaringen te zoeken voor deze zaken, werd er geprobeerd om deze jeugdcultuur in te passen in de destijds heersende normen en waarden. The Beatles waren een positief verschijnsel. Zij toonden de jeugd dat sociale mobiliteit niet onbereikbaar was.

In de gereformeerde dagbladen verschenen artikelen met een meer negatieve benadering van de Beatlemania. In *Trouw* en het *Gereformeerd Gezinsblad* werd betoogd dat de populariteit te wijten was aan slechte opvoeding. *Trouw* schreef dat de Beatlemania een verkeerde vorm is van heldenverering en dat viel te wijten aan een slechte opvoeding. De kinderen hadden geen idealen meer, dus gingen ze, volgens *Trouw* op zoek naar idolen. Gevolg; jeugdcriminaliteit en tiener-verdwazing.¹⁴² *Het Gereformeerd gezinsblad* betoogde dat de fans van The Beatles voornamelijk uit jonge vereerders en vereersters bestond. De Beat-generatie bestond uit losgeslagen jeugd en daar moest wat aan gedaan worden.¹⁴³

Uit de andere confessionele hoek, klonken positievere geluiden. In *de Volkskrant* verscheen het artikel 'Hebben uw kinderen al de Beatles gehad?', gebaseerd op een column van de Britse columnist Alen Brien voor de *Sunday Telegraph*. De Beatlemania zou volgens Brien niet gevaarlijk zijn omdat het geen nieuw verschijnsel zijn. Het was dezelfde reactie als bij de Kinderkruistochten in de middeleeuwen, en die de Rudolph Valentino aan het begin van de twintigste eeuw bij zijn fans ontlokte.¹⁴⁴ De populariteit en het succes van The Beatles in Groot-Brittannië zou sociologisch te verklaren zijn. De pyramide van de Britse klassenmaatschappij was in de jaren zestig aan het afbrokkelen. En de onderste lagen genoten met plezier van de Beatles, die zich van stand naar stand wisten te bewegen.¹⁴⁵ Net zoals in *Het Vrije Volk*, toonden The Beatles volgens *de Volkskrant* aan de Britse jeugd dat sociale mobiliteit geen onbereikbaar doel was.

¹⁴⁰ Bunders, 'Liverpool-sound draait burgerlijkheid nek om', *Het Vrije Volk*, 9

¹⁴¹ Harris en O'Brien Castro, *Preserving the Sixties*, 35-36.

¹⁴² 'De Beatles', *Trouw*, 1.

¹⁴³ P. Jongeling, 'Devaluatie', *Gereformeerd Gezinsblad* (23 juni 1965), 1.

¹⁴⁴ 'Beatles brachten noot aan de man', *de Volkskrant*, 3.

¹⁴⁵ 'Hebben uw kinderen al de Beatles gehad? Een nieuwe jeugdzorg', *de Volkskrant* (9 augustus 1964) 6.

Deskundigen aan het woord over de Beatlemania

Door de dagbladen werden daarnaast ook wetenschappelijke deskundigen zoals psychologen en sociologen werden aan het woord gelaten om verklaringen te geven voor de Beatlemania en over eventuele problemen. Henk van der Meyden benadrukte in *De Telegraaf* meerdere malen, met behulp van psychologen, dat de Beatlemania, en de daarbij behorende bewondering door de jeugd, niet schadelijk zou zijn. Harvard professor David Riesman werd daarvoor aangehaald. De bewondering voor The Beatles was minder schadelijk dan de verering die men indertijd voor Elvis had. Ook sprak hij zich uit over de reden van het succes: 'Het is een vorm van protest tegen de volwassen wereld. De jongeren vinden het leuk in iets te geloven dat ze zelf gevonden hebben'.¹⁴⁶ Ook richtte Van der Meyden zich specifiek op de ongeruste ouders: 'En voor ouders, die zich ongerust maken over de Beatles: het valt wel mee'. De Amsterdamse kinderpsychologe H. T. Klinkhamer-Steketee schreef in *De Telegraaf* dat de Beatle-rage niet gevaarlijk was. De waarderingen voor The Beatles bij de kinderen zouden, dankzij hun goede opvoeding, geen absurde vormen aan gaan nemen.¹⁴⁷

Een psycholoog die in een aantal Britse en Nederlandse dagbladen werd aangehaald, was Dr. Frederick Casson. Deze Londense psycholoog had een artikel geschreven voor het mei-nummer van het tijdschrift *Family Doctor*. Dit artikel werd als eerste aangehaald door *The Times* en de *Daily Mirror*. Volgens *The Times* betoogde Casson dat hele jonge meisjes The Beatles als 'cuddlesome pets' zagen. Als ze ouder worden, zou de groep dan ook hun grip op de jongste fans verliezen. De reactie van de jonge meisjes was te vergelijken met schreeuwende en dansende voodoo aanbidders. De reactie van de jonge fans op The Beatles, was net zoals bij voodoo aanbidders, een 'natuurlijke' reactie, en hier konden ze niets aan doen.¹⁴⁸ Bovendien zien The Beatles er, volgens Casson, jong en onbedorven uit, met nette haren en kleren. Hun haarstijl en extreme jonge uitstraling zorgen voor een impressie van seksuele ambiguïteit. Om deze reden sprak dit erg jonge meisjes aan.¹⁴⁹

Ook werd een artikel van John Mays door *The Times* aangehaald. Hij schreef in hetzelfde nummer als Casson over The Beatles en hun muziek. Hij schreef over de daling van de jeugdcriminaliteit in Liverpool. De daling van de jeugdcriminaliteit was, volgens Mays, hoogstwaarschijnlijk het gevolg van de opkomst van de beatmuziek.¹⁵⁰ In de *Daily Mirror* verscheen diezelfde dag ook een artikel over Casson. De strekking kwam overeen met het

¹⁴⁶ Van der Meyden, 'Engelse tieneridolen lachen om zichzelf', 11.

¹⁴⁷ Van der Meyden, 'Kinderpsychologe vindt rage ongevaarlijk', 11.

¹⁴⁸ 'Beatles are 'just cuddlesome': Young girls reactions', *The Times* (28 mei 1964), 7.

¹⁴⁹ 'Beatles are 'just cuddlesome'', *The Times*, 7.

¹⁵⁰ Ibidem.

artikel van *The Times*, maar in het artikel van de *Daily Mirror* lag de nadruk op de betoging van Casson dat The Beatles geen sexappeal zouden hebben en dat het daardoor veilig zou zijn voor jonge meisjes om verzot op hen te zijn. Bovendien waren The Beatles, volgens Casson: ‘unaffected and relatively classless, with no pretensions—quite unlike the formidably glamorous grownup stars of stage and screen and TV’.¹⁵¹

Twee dagen later werden Casson en Mays ook aangehaald in de Nederlandse dagbladen. *De Telegraaf* kopte met ‘Wetenschap zegt: Beatles zijn niet aantrekkelijk’. The Beatles waren populair omdat ze er jong en onbedorven uitzagen; ‘Hun haar en hun kleding zijn aantrekkelijk keurig en schoon. Hun ongekunstelde manier van doen maakt het voor een meisje erg gemakkelijk, zich met de Beatles te vereenzelvigen’. Ze waren dus, volgens *De Telegraaf*, niet populair omdat ze agressief mannelijk waren of aantrekkelijk waren voor de vrouwen. Ook zouden zij, als zij ouder worden, onvermijdelijk hun sterke aantrekkingskracht op zeer jonge meisjes zullen verliezen’.¹⁵²

Trouw haalde een aantal maanden later ook de socioloog Mays aan. In juni had deze socioloog wederom een artikel geschreven voor *Family Doctor*. *Trouw* schreef dat de Beatlemania meer was dan een oppervlakteverschijnsel. Wat in Blokker te zien was geweest leek op een ‘buitenwereldse religie’, waar ‘Beatle-zusters en Beatle-broeders hun Britse tweeslachtige afgoden vereerden’. Opvoedkundigen zouden dit een verontrustend fenomeen vinden. Volgens Mays gaven The Beatles een enorme levensvreugde die jong en oud bekoorde. Dit element van grondig lijfelijk plezier in het heden, maakte hen vooral aantrekkelijk voor de onzekere, grotendeels ongelovige jeugd, aldus Mays.¹⁵³ Het artikel werd afgesloten ‘Deze hysterie vult waarschijnlijk de harten en hoofden, die anders leeg zijn. De natuur heeft een afschuw van leegte. Waarmee zullen hoofden en harten in de toekomst gevuld worden?’. In tegenstelling tot de artikelen van *The Times*, de *Daily Mirror* en *De Telegraaf* werd Mays in *Trouw* gebruikt om de negatieve aspecten van de Beatlemania te benadrukken.

Gevolgen van de beatmuziek

Naast het zoeken naar de oorzaak en eventuele gevaren van de Beatlemania en Stones-rage, werd er in de jaren zestig ook bekeken wat de eventuele positieve of negatieve gevolgen waren. Een belangrijk gevolg was de invloed van beatbands op de jeugd in Liverpool. In *The Times* werd geconcludeerd dat de opkomst van de beatbands gepaard ging met de daling van de

¹⁵¹ R. Bedford, ‘Beatles have no seks-appeal says doctor’, *Daily Mirror* (28 mei 1964), 13.

¹⁵² ‘Wetenschap zegt: Beatles zijn niet aantrekkelijk’, *De Telegraaf* (30 mei 1964), 31.

¹⁵³ Smitt, ‘Blokker: voer voor psychologen’, *Trouw*, 7.

jeugdbendes in Liverpool.¹⁵⁴ Daarnaast meldde *The Times* dat de Amerikanen hierdoor positief tegenover The Beatles stonden. The Beatles hadden gezorgd voor een daling in de Britse jeugdcriminaliteit.¹⁵⁵ Ook in de *Daily Mirror* werd aandacht besteed aan de jeugdcriminaliteit in Liverpool. De samenhang tussen de daling van de jeugdcriminaliteit en de opkomst van beatmuziek kon, volgens dit artikel, niet hard worden gemaakt, maar het zou opvallend zijn dat de jongeren van de straat bleven.¹⁵⁶

Ook in de Nederlandse dagbladen werd hier aandacht aan besteed. Een aantal dagen later dan in Groot-Brittannië schreef *Het Vrije Volk* over de daling van de jeugdcriminaliteit in Liverpool. Volgens optimisten zou het zelfs zo goed als volkomen verdwenen zijn. Dit zou te danken zijn aan de vier Beatles en de vele imitatiebands.¹⁵⁷ De jeugd zou geen behoefte meer hebben aan het vormen van jeugdbendes. Hier tegenover stonden de officiële instanties die zich bezighielden met jeugdwerk. Zij waren, volgens Bunders, minder enthousiast over de beatmuziek en de gevolgen hiervan. De afname van de jeugdcriminaliteit was inderdaad positief, maar daar tegenover stond dat duizenden jongens en meisjes avond aan avond doorbrachten in rokerige hollen. Bovendien was er binnen de verschillende jeugthuizen in de stad een sterke afdaling in de belangstelling voor sport. Volgens schoolartsen was de lichamelijke conditie van de leerlingen van scholen de afgelopen twee jaar achteruit gegaan.¹⁵⁸

Acceptatie van de jeugdcultuur in de jaren zestig

In de Britse en Nederlandse dagbladen speelde de nieuwe jeugdcultuur een belangrijke rol. Grotendeels werd geconcludeerd dat beatmuziek en de invloed van The Beatles op de jeugd niet schadelijk was. Ook werden positieve gevolgen, zoals de daling van de jeugdcriminaliteit, genoemd. Bovendien toonden The Beatles aan de jeugd dat iedereen een kans had om succesvol te zijn en hun sociale en economische positie te verbeteren. In 1964 was dit voor de dagbladen, maar ook voor de lezers, belangrijk om uit te diepen. Autoriteiten werden aangehaald om hun mening te geven over beatmuziek. Zo werd geprobeerd om de Beatlemania te verklaren, maar ook om dit in te passen in de bestaande normen en waarden. Niet alleen de populaire dagbladen schreven hierover, ook de kwaliteitsdagbladen zoals *Het Vrije Volk* en *The Times*.

¹⁵⁴ 'How the Mersey sound killed the Liverpool gangs', *The Times* (20 februari 1964), 1.

¹⁵⁵ 'Move for boycott disavowed', *The Times* (21 februari 1964), 10.

¹⁵⁶ 'Beat city's teen-crime slashed', *Daily Mirror* (21 februari 1964), 3.

¹⁵⁷ 'Aankomst Beatles in Londen: Hysterisch gillende tieners overstemmen vier straalmotoren', *Het Vrije Volk* (24 februari 1964), 2.

¹⁵⁸ Bunders, 'Liverpool-sound draait burgerlijkheid nek om', *Het Vrije Volk*, 9.

Rond de The Beatles ontstond al snel een positieve beeldvorming in de dagbladen. Righart concludeert dat er over de Rolling Stones minder welwillend werd geschreven dan over The Beatles.¹⁵⁹ Righart zag hierin de twee kanten van de jeugdcultuur: het onbekommerde en vrolijke hedonisme van The Beatles en het sensuele en agressieve rebellie van The Stones.¹⁶⁰ Zoals blijkt uit de artikelen, werden The Beatles inderdaad gemakkelijker geaccepteerd dan The Stones, met hun nog langere haar en rebels gedrag. Rond The Stones heerste een negatievere beeldvorming. Uit de Nederlandse confessionele hoek kwamen afwisselende geluiden. In *Trouw* bleef er langer een negatieve beeldvorming rond The Beatles bestaan en in het *Gereformeerd Gezinsblad* bleven ze weinig enthousiast over The Beatles en de nieuwe beat-generatie. *De Volkskrant* vormden daarentegen gemakkelijker een positieve beeldvorming rond The Beatles.

De positieve beeldvorming rond The Beatles in de dagbladen was van invloed op de populariteit. Volgens *De Telegraaf* was de muziek van The Beatles oorspronkelijk gericht op de jeugd. Ze produceerden na 1964 betere muziek, waardoor ouders hun muziek ook gingen waarderen. Zoals een geïnterviewde verklaarde: 'Ik heb de Beatles altijd goed gevonden, maar sinds een halfjaar kan ik ze niet meer uitstaan. Alleen mijn ouders houden nu nog van hun muziek. Als ik een plaat draai van een goede beatgroep, zeggen zij zelfs: Draai toch liever een plaat van de Beatles'.¹⁶¹ De jeugd is daardoor op zoek gegaan naar andere beatgroepen. Tieners kochten liever platen van nieuwe beatgroepen, die misschien minder goed spelen, maar die muziek maken voor jonge mensen, zoals The Stones. Dit toont dat beatmuziek een manier voor de jeugd was om zichzelf te identificeren. De dagbladen en oudere generatie waren niet zo stug als men denkt, en probeerden The Beatles te accepteren. En juist hierdoor verloor de jeugd hun interesse.

¹⁵⁹ Righart, *De eindeloze jaren zestig*, 176.

¹⁶⁰ Ibidem, 179.

¹⁶¹ Brigitte, H. van der Meyden, 'Tieners zoeken hun heil bij nieuwe beatgroepen. Hebben Beatles voor jou nu ook afgedaan?', *De Telegraaf* (30 juli 1966), 19.

Hoofdstuk 4: Beatmuziek en religie

The Beatles en The Rolling Stones verschenen in 1964 in de media omdat zij om allerlei redenen vernieuwend, aanstootgevend en taboedoorbrekend werden gezien. Niet alleen door hun vernieuwende muziek en hun opvallende verschijning en gedrag, maar ook door de problemen die zij, al dan niet onbewust, veroorzaakten bij concerten en hun invloed op de tienergeneratie. Ondanks de positieve beeldvorming rond The Beatles, veroorzaakten zij in 1966 in Noord-Amerika en een aantal andere katholieke landen een rel door een uitspraak van John Lennon over Jezus Christus en het christendom. Deze uitspraak, de gevolgen daarvan, riepen veel reacties op in de Britse en Nederlandse dagbladen.

The Beatles-boycot

*'Christianity will go. It will vanish and shrink. I needn't argue about that. I'm right and I'll be proved right. We're more popular than Jesus now. I don't know which will go first, rock 'n' roll or Christianity. Jesus was all right but his disciples were thick and ordinary. It's them twisting it that ruins it for me'.*¹⁶²

Dit citaat van John Lennon, verscheen op 4 maart 1966 in de *London Evening Standard*. In Groot-Brittannië wekte de uitspraak in die periode nauwelijks publieke reacties op.¹⁶³ Een verklaring kan worden gezocht in de daling van de Britse kerkgang, waardoor de christelijke kerk zich inspande om hun imago aan te passen aan de moderne tijd. Aanpassing aan de moderne tijd betekende ook open staan voor kritiek en de het accepteren van moderne cultuur. Een aantal maanden later werd de uitspraak geciteerd in het Amerikaanse tienertijdschrift *Datebook*. In de zuidelijke staten van de VS, waar, in tegenstelling tot Groot-Brittannië, een hoge concentratie streng-christelijke kerken te vinden is, riep het citaat veel reacties op. Twee discjockeys van een radiostation uit Alabama startte een Beatle-boycot en riepen mensen op om hun Beatle-platen en Beatle-prullaria te verzamelen en te verbranden. Deze periode viel tegelijkertijd met de Amerikaanse tour van The Beatles.¹⁶⁴

De uitspraak van Lennon en de gebeurtenissen die hieruit voortvloeiden, werden veelvuldig besproken in de Britse en Nederlandse dagbladen. *Het Vrije Volk* berichtte als eerste

¹⁶² M. Cleave 'How does a Beatle live? John Lennon lives like this', *The London Evening Standard* (4 maart 1966).

¹⁶³ J.W. Gould, *Can't buy me love: The Beatles, Britain, and America* (Londen, 2008), 342.

¹⁶⁴ Donnelly, *Sixties Britain*, 54.

Nederlandse dagblad over de ‘ban de Beatles-campagne’. Het dagblad was sceptisch over het citaat en trok geen voorbarige conclusies; Lennon zou mogelijk gezegd hebben dat het christendom zal verdwijnen en dat zij populairder waren dan Jezus. Ook berichtte *Het Vrije Volk* over de uitlatingen van de directeur van het radiostation. Hij vond de uitlatingen zo heiligschennend, dat ze hebben besloten er iets aan te doen om te tonen dat The Beatles zich niet alles kunnen veroorloven.¹⁶⁵ In de daarop volgende dagen verschenen soortgelijke artikelen in de *Daily Mirror*, *The Times*, *De Telegraaf*, *Trouw* en de *Volkskrant*.¹⁶⁶

De eerste reacties uit de Britse en Nederlandse dagbladen

De Telegraaf schreef dat de Engelse pers hevig reageerde op de rel in Amerika rond de Beatles,¹⁶⁷ maar dit is niet zichtbaar in de artikelen uit *The Times* en de *Daily Mirror*. Deze artikelen beschreven hoofdzakelijk de uitspraak van Lennon, de reacties in de Verenigde Staten op de uitspraak en hoe het citaat uit de context was gehaald.¹⁶⁸ Hevige reacties waren er nauwelijks in deze twee dagbladen. Dat de Ku Klux Klan een van de groepen was die tegen The Beatles protesteerden, was het enige waar ‘heftig’ op gereageerd werd.

In het regelmatig-verschijnende column ‘Cassandra’, gaf William Neil Connor sinds 1935 onder zijn pseudoniem commentaar over de dagelijkse gang van zaken en over bijzondere gebeurtenissen.¹⁶⁹ Ook de boycot kwam aan bod. Cassandra schreef dat de boycot niet schadelijk zou zijn voor het imago van The Beatles en dat ze dit allemaal zullen overwinnen. Het aspect waar hij het meest over viel, was de boycot door een bijzondere groep: ‘The only cross that Mr. Lennon will have to bear – and it is a heavy one – is that he should be criticized by, of all people, the Ku Klux Klan. To be denounced by this ruffianly mob, with their own particular fiery cross of hatred and abysmal ignorance, is the last straw and the final insult’.¹⁷⁰ De Klu Klux Klan had in de jaren zestig veel verbintenissen met het strenge christendom en de zuidelijke staten, en waren een van de groepen die fel reageerden op de uitspraak van Lennon.

¹⁶⁵ ‘Actie ban de Beatles’, *Het Vrije Volk* (3 augustus 1966), 9.

¹⁶⁶ In totaal verschenen er 47 artikelen over de de Beatle-boycot. Zie bijlage 3: Tabel: Hoeveelheid artikelen per gebeurtenis en per dagblad; Bijlage 4: Grafiek: Hoeveelheid artikelen per gebeurtenis en per dagblad.

¹⁶⁷ Brigitte, H. van der Meyden, ‘Rel rond Beatles: John Lennon spotte niet’, *De Telegraaf* (6 augustus 1966), 21.

¹⁶⁸ ‘Now - A snub for Beatles’, *Daily Mirror* (4 augustus 1966), 23; ‘Beatle war: Epstein flies to US’, *Daily Mirror* (5 augustus 1966), 7; Cassandra, W.N. Connor, ‘The last insult’, *Daily Mirror* (8 augustus 1966), 4; ‘DJ calls in the ‘Beatle grinder’, *Daily Mirror* (8 augustus 1966), 20; ‘Beatles ban is spreading’, *Daily Mirror* (9 augustus 1966), 5; ‘Beatles fly in to face the storm’, *Daily Mirror* (12 augustus 1966), 3; T. Delano, ‘They’re still Beatle crazy’, *Daily Mirror* (13 augustus 1966), 4; ‘Vicar says Beatle Lennon is right’, *Daily Mirror* (17 augustus 1966), 4; ‘U.S. ban on Beatles over religion’, *The Times* (5 augustus 1966), 8; ‘Pennsylvania move to ban Beatles’, *The Times* (8 augustus 1966), 6.

¹⁶⁹ H. Cudlipp, *Publish and be damned! The astonishing story of the Daily Mirror* (Londen, 1953), 131.

¹⁷⁰ Cassandra, ‘The last insult’, *Daily Mirror*, 4.

In Groot-Brittannië stond de Ku Klux Klan voornamelijk bekend om hun racistisch verleden. Naast de demonstraties had *de Wizard* van de Ku Klux Klan de jeugd opgeroepen om hun lange Beatle kapsel af te knippen. Dat uitgeregend deze groep, een van de actievoerders waren, stond de *Daily Mirror* om hun negatieve reparatie tegen.¹⁷¹

Reacties uit de Nederlandse confessionele dagbladen

De uitspraak van Lennon in 1966 viel in een periode waarin de Nederlandse dagbladen zich langzaam losmaakten van hun levensbeschouwelijke achtergronden.¹⁷² In de jaren vijftig was het religieuze karakter van de confessionele dagbladen nog aanwezig, aldus Huub Wijfjes. Alle katholieke kranten prezen bijvoorbeeld het bisschoppelijk mandement van 1954, ook al hadden veel journalisten en hoofdredacteuren er moeite mee.¹⁷³ In de jaren die volgden ontstond er bij de katholieke dagbladen behoefte aan meer vrijheden. De hoofdredacteur van *de Volkskrant*, Joop Lückner, had tien jaar later het veld moeten ruimen, omdat zijn redactie niet meer kon functioneren onder zijn strenge beleid.¹⁷⁴

In 1964, bij de bespreking van de Beatlemania, werd bijvoorbeeld al duidelijk dat *Trouw* geen eenduidig orthodox-protestants karakter meer had. Op 6 juni verscheen de reportage 'Beatles rustig hier. Veel tieners maar alles verliep goed', waarin geconcludeerd werd dat er nauwelijks problemen waren geweest tijdens het bezoek van The Beatles aan Nederland.¹⁷⁵ Op 8 juni werd het tegenovergestelde beschreven. Er zouden 'wilde' taferelen zijn geweest in 'bezeten Beatle-dorp'. Politie moest half geplette tieners in Blokker ontzetten en zeventuizend jongelui stonden 'op kookpunt'. De fans werden beschreven als 'bezeten', en de politie had hard in moeten grijpen. Het zou nog erger zijn geweest dan de Franse Revolutie.¹⁷⁶ Een dag later waarschuwde de redacteur de lezers voor de massahysterie van de jeugd. Hij vergeleek de Beatlemania met een pseudo- en surrogaatreligie. Heldenverering was, volgens *Trouw*, gevaarlijk. Aan heldenverering zijn in de loop van der eeuwen tienduizenden, ook gelovigen, ten slachtoffer gevallen. Vooral wanneer dit uitmondde in een massahysterie, zoals in Duitsland het geval was.¹⁷⁷ In *Trouw* werd destijds geen eenduidig beeld geschetst over de Beatlemania.

¹⁷¹ 'Epstein flies to US', *Daily Mirror*, 7; 'Beatles fly in to face the storm', *Daily Mirror*, 3

¹⁷² Wijfjes, *Omroep in Nederland*, 34.

¹⁷³ Ibidem.

¹⁷⁴ Ibidem, 330.

¹⁷⁵ 'Beatles rustig hier. Veel tieners maar alles verliep goed', *Trouw* (6 juni 1964), 1.

¹⁷⁶ 'Wilde tonelen in bezeten Beatle-dorp. Politie moest half geplette tieners in Blokker ontzetten', *Trouw* (8 juni 1964), 1.

¹⁷⁷ 'De Beatles', *Trouw* (9 juni 1964), 1.

In 1966, toen *Trouw* en *De Volkskrant* meerdere malen over deze boycot berichtte, kwam in geen van de artikelen naar voren dat ze de uitspraak ‘heiligschennend’ vonden, zoals dat het geval was in de Verenigde Staten. De boycot werd zelfs meermaals veroordeeld.¹⁷⁸ *Trouw* berichtte dat geen van de Nederlandse omroepen zwaar tilde aan de uitspraken van de Beatles. Bij hen heerste, volgens *Trouw* twijfel over de correctheid van de citaten. De Nederlandse Christelijke Radio Vereniging (NCRV) was de enige omroep die daar anders over dacht en boycotte de Beatles-platen.¹⁷⁹ Het enige ‘confessionele’ dagblad dat achter de boycot stond, was het *Gereformeerd Gezinsblad*. Op de voorpagina verscheen een pleidooi waarin de hoofdredacteur zijn mening gaf over de Beatles; ‘De verafgode Beatles worden nu verguisd en wij hebben er vrede mee’. De hoofdredacteur concludeerde aan het einde van zijn pleidooi iets tragisch. Het leek er namelijk sterk op dat de ‘verwaande’ Lennon, met zijn gemaakte opmerking over de populariteit van zijn groep, gelijk had; ‘Dag in, dag uit worden — overal ter wereld — talloze Beatle-platen gedraaid. Er zijn miljoenen jonge mensen, die de Beatles verafgoden. En óók de NCRV heeft zich op dit punt aangepast. Zelfs in *Jeugdland* horen we heel vaak Beatmuziek. En nu schrikken ze. In Amerika èn in Hilversum. Maar was daar nu echt zón trotse uitspraak van een Beatle voor nodig?’¹⁸⁰

Onduidelijk blijft hoe de lezers van het *Gereformeerd Gezinsblad* en *Trouw* dachten over de uitspraak. In beide dagbladen werden in deze periode geen meningen van lezers gepubliceerd over de uitlatingen van Lennon. *De Volkskrant* publiceerde een aantal ingezonden brieven. Één van de lezers van *de Volkskrant* was het niet eens met de uitspraak van Lennon, maar zag deze uitspraak ook niet als een belediging. Het kon juist gezien worden als een soort erkenning. Jezus was het allerhoogste. Bovendien draaide het christendom, volgens deze lezer, om liefde. De boycot was daarom niet terecht.¹⁸¹ Een andere lezer was van mening dat het interview niet goed gelezen werd. Lennon betreurde het namelijk dat mensen The Beatles beter kenden dan Jezus Christus.¹⁸² Geen van de lezers tilde zwaar aan de uitlatingen.

Osservatore Romano, het officiële blad van het Vaticaan, reageerde ook op de uitspraak van Lennon. Opvallend genoeg maakte *de Volkskrant*, een van oorsprong katholiek-georiënteerd dagblad, hier geen melding van. Dit in tegenstelling tot Het Vrije Volk.

¹⁷⁸ ‘Amerikaanse radiostations bannen Beatlemuziek, *de Volkskrant* (5 augustus 1966), 1; ‘Heilige oorlog rond Beatles: manager naar Amerika’, *de Volkskrant* (6 augustus 1966), 2; ‘Ook in Nederland NCRV boycot’, *de Volkskrant* (8 augustus 1966), 3.

¹⁷⁹ ‘NCRV breekt met Beatles’, *Trouw* (6 augustus 1966) 1; ‘NCRV staat alleen in „Ban-de-Beatles” actie’, *Trouw* (6 augustus 1966), 10.

¹⁸⁰ ‘Beatles in opspraak, *Gereformeerd Gezinsblad* (10 augustus 1966), 1.

¹⁸¹ ‘Geachte redactie: Beatles’, *de Volkskrant* (10 augustus 1966), 6.

¹⁸² ‘Geachte redactie: Beatles II’, *de Volkskrant* (13 augustus 1966), 7.

Osservatore Romano schreef dat de reactie in de wereld op Lennons uitlatingen 'bewijst dat bepaalde dingen nog steeds heilig zijn'. Ook schreef het *Osservatore Romano* dat Lennon wel een belangrijk punt maakte. De christelijke leer scheen inderdaad niet zoveel vat meer te hebben op mensen zoals vroeger. Deze uitspraak was 'meer in luchthartigheid dan in oneerbiedigheid uitgesproken'.¹⁸³

Autoriteiten aan het woord

Om aan te tonen dat de boycot onterecht was, werden er door dagbladen belangrijke gezagsdragers aan het woord te laten. *De Telegraaf* deed dit door Kenneth Maguire, 'de zeer eerwaardige Anglicaanse bisschop van Montreal', aan het woord te laten. Het verbaasde hem niets dat The Beatles inderdaad populairder waren dan Jezus. Dat zou geen probleem moeten zijn. Hij stelde zelfs op ludieke wijze voor om een psalm te schrijven op de melodie van *Michelle*.¹⁸⁴ Op deze manier toonde *De Telegraaf* aan dat religie en moderne cultuur hand in hand konden gaan.

Het Vrije Volk publiceerde een artikel, geschreven door de socialistische dominee Jan Buskes. Hij begrijpt niet waarom er zoveel verontwaardiging is over de uitlatingen van Lennon. 'Leest u de Bijbel eens. Dan zult u merken, dat Jezus tijdens zijn leven op aarde nooit populair is geweest'. En dat is ook niet iets waar Jezus naar streefde. De uitspraak is daarom niet belangrijk, aldus Buskes¹⁸⁵ Door de *Daily Mirror* werd een dominee, J.M. Matter, aangehaald. Volgens Matter had Lennon helaas gelijk over dat de Beatles, net zoals vele andere beroemdheden, populairder waren dan Jezus¹⁸⁶ De Amerikaanse predikant Richard Pritchard mengde zich volgens *Trouw* ook in de discussie. Volgens Pritchard waren niet alleen The Beatles populairder dan Jezus, maar ook het golven was bijvoorbeeld populairder. De mensen moesten de schuld van Lennons opmerking bij zichzelf zoeken. *Trouw* vermeldde er bij dat Pritchard overigens geen Beatle-fan was.¹⁸⁷

Lennon heeft spijt

Na diverse Amerikaanse demonstraties en 'Beatle-burnings' waar Beatle-platen op brandstapels werden gegooid, bood Lennon midden augustus zijn excuses aan tijdens een persconferentie in Chicago. Het zou nooit zijn bedoeling zijn geweest om een antireligieuze

¹⁸³ 'Amerikaanse jeugd blijft Beatles trouw', *Het Vrije Volk* (15 augustus 1966), 14.

¹⁸⁴ 'Bisschop deed opzienbarende uitspraak', *De Telegraaf* (12 augustus 1966), 15.

¹⁸⁵ J.J. Buskes, 'De Beatles en Jezus', *Het Vrije Volk* (15 augustus 1966), 2.

¹⁸⁶ 'Beatles fly in to face the storm', *Daily Mirror* (17 augustus 1966), 4.

¹⁸⁷ 'Journaliste verklaart: Interview met Beatle Lennon werd verdraaid', *Trouw* (8 augustus 1966), 2.

opmerking te maken. Hij zei niets tegen het geloof of tegen Jezus te zijn en dat de uitspraken niet antichristelijk waren. Hij vond het tragisch dat religie minder belangrijk was geworden voor veel mensen.¹⁸⁸ De uitlatingen van Lennon riepen in de Nederlandse en Britse dagbladen nauwelijks weerstand op. De boycot was in Nederland groot nieuws, maar de meeste dagbladen veroordeelden dit direct en schaarden zich achter Lennon en The Beatles. Ook de confessionele dagbladen, met uitzondering van het *Gereformeerd Gezinsblad*, concludeerde al snel dat de boycot onterecht was. De confessionele achtergronden waren niet tot nauwelijks af te lezen aan de dagbladen.

¹⁸⁸ 'Beatle Lennon maakt excuses', *Het Vrije Volk* (12 augustus 1966), 1.

Hoofdstuk 5: Beatmuziek en drugsgebruik

In 1967, een jaar na de controverse rond de uitspraak van John Lennon, waren het The Rolling Stones die de media in hun ban hielden. The Rolling Stones droegen een andere levensstijl uit, die kon botsen met de heersende normen en waarden. Hun levensstijl van seks, drugs en rock-'n-roll beïnvloedde, volgens de Britse gevestigde orde, vatbare tieners. Wat voor mening werd er over recreatief drugsgebruik uitgedragen in de Britse en Nederlandse dagbladen? Welke reacties riepen de arrestatie, rechtszaak en veroordeling van The Stones op?

Politie-inval en rechtszaak

Op 1967 werd er een politie-inval gedaan op het landgoed van Keith Richard. Op dat moment waren Richard, Mick Jagger en een aantal vrienden aanwezig. Er werd een naakte vrouw en verschillende soorten drugs aangetroffen. Richard en Jagger werden gearresteerd. Op 29 juni 1967 werd Jagger schuldig bevonden aan het feit dat hij vier amfetamine tabletten in zijn bezit had. Richard werd schuldig bevonden aan het toestaan van cannabisgebruik op zijn terrein. Jagger werd veroordeeld tot drie maanden cel en het betalen van een geldboete en Richard werd veroordeeld tot een jaar gevangenisstraf. Beide werden op 30 juni in afwachting van hoger beroep op borgtocht vrijgelaten.¹⁸⁹ De politie-inval, de rechtszaak en de veroordeling werden uitgebreid beschreven in de Britse en Nederlandse dagbladen.¹⁹⁰

Enige tijd na de politie-inval op het landgoed van Richard, werd bekend dat de inval werd uitgevoerd naar aanleiding van een tip van het bestverkopende sensatieblad in Groot-Brittannië. *News of the World* beschuldigde in februari Jagger van het gebruiken van LSD. Volgens Jagger was deze beschuldiging onterecht en hij dreigde het blad aan te klagen wegens smaad. Het volgende weekend viel de politie het landgoed binnen. Bovendien onthulde *News of the World* informatie over de inval, voordat er een officiële politieverklaring was gegeven.¹⁹¹ Volgens *De Telegraaf* zou de politie deze aantijgingen bekend hebben, ondanks ontkenning door *News of The World*. Het blad zou daar niet bepaald bekend staan om zijn hoge morele standaard.¹⁹² In *The Times* werd in de rubriek 'Letters tot the Editor' een discussie gevoerd over *News of the World*. Enerzijds spraken lezers over het feit dat het iedereen 'plicht' zou zijn om

¹⁸⁹ Donnelly, *Sixties Britain*, 153.

¹⁹⁰ In totaal verschenen er 44 artikelen over de arrestatie, rechtszaak en veroordeling van Mick Jagger en Keith Richard. Zie bijlage 3: Tabel: Hoeveelheid artikelen per gebeurtenis en per dagblad; Bijlage 4: Grafiek: Hoeveelheid artikelen per gebeurtenis en per dagblad.

¹⁹¹ Donnelly, *Sixties Britain*, 152.

¹⁹² 'Borgsom van f 140.000 redt Rolling Stones tot herfst. Mick en Keith weer vrij', *De Telegraaf* (1 juli 1967), 23.

de politie in te lichten, als men informatie heeft over een strafbaar feit. Dit gold voor iedereen, ook voor een redacteur.¹⁹³ Hier werd op gereageerd dat het belachelijk is om de politie in te lichten over iets wat gebeurt in een privésfeer.¹⁹⁴

The Stones als voorbeeld voor de jeugd

Niet veel later werd Brian Jones ook opgepakt en beschuldigd van drugsbezit. Volgens Mark Donnelly leek er op dat de jury hen als voorbeeld wilde stellen voor de jeugd, tegen het gebruik van verdovende middelen.¹⁹⁵ *De Telegraaf* beschreef in mei hoe jongeren ook de lange haren van The Beatles en The Stones imiteerden. De kans zou daardoor groot zijn dat zij ook het drugsgebruik zouden gaan imiteren. The Stones hadden verklaard dat zij middelen nodig hadden om beter te kunnen musiceren, en voor Nederlandse beatgroepen zou dit een inspiratie kunnen zijn. Een advocaat en een dokter kwamen aan het woord om de schadelijkheid van amfetamine te beschrijven. Afsluitend was de schrijver van dit artikel van mening dat Beat-idolen zich bewust zouden moeten zijn van hun verantwoordelijkheid tegenover de jongeren die hen adoreren. Er zou dan ook streng tegen deze groepen moeten worden opgetreden aangezien zij de gehele jeugd beïnvloeden en ‘een levensgevaarlijke macht over de tieners hebben’.¹⁹⁶

Nadat The Stones op borgtocht waren vrijgelaten, werd er in *De Volkskrant* gesproken over de ‘veel te zware straffen’ in dit ‘geruchtmakende proces’. Het zou, volgens *de Volkskrant*, duidelijk zijn dat de rechter een afschrikwekkend voorbeeld wilde stellen. Normaal kreeg iemand in dergelijke gevallen een voorwaardelijke straf of een boete.¹⁹⁷ De veroordeling had felle reacties ontlokt in Groot-Brittannië. Een groep psychologen, kunstenaars, artsen, en tenminste één Beatle zouden bezig zijn met het inzamelen van geld voor een advertentie van een gehele pagina in het dagblad *The Times*, waarin zij hun ongenoegen uit zouden spreken over het hoge vonnis. Een van de dagbladen die de felste kritiek leverde, was *The Times*¹⁹⁸

Ook Henk van der Meyden nam het, in navolging van ‘de eerbiedwaardige *The Times*’ op voor The Stones. In juli beweerde Van der Meyden dat amfetamine ongevaarlijk was, terwijl

¹⁹³ C. Russel, ‘Wrong Psychology’, *The Times* (1 juli 1967), 11; J. Dine, ‘Rolling Stones’, *The Times* (8 juli 1967), 11; D. Burley, ‘Rolling Stones’, *The Times* (10 juli 1967), 9.

¹⁹⁴ J. Osborne, *The Times*, ‘Trial of two Rolling Stones: informing the police’, (4 juli 1967) 11; A. Hall-Brown, ‘Unfortunate precedents’, *The Times* (4 juli 1967), 11.

¹⁹⁵ Donnelly, *Sixties Britain*, 153.

¹⁹⁶ ‘Doperage: Slechte invloed op de Nederlandse jeugd. Espressobars plaats van verhandeling’, *De Telegraaf* (13 mei 1967), 9.

¹⁹⁷ ‘The Who: protest advertentie. Steun voor de Stones’, *de Volkskrant* (1 juli 1967), 3.

¹⁹⁸ ‘The Who’, *de Volkskrant*, 3.

er twee maanden eerder in *De Telegraaf* nog benadrukt werd dat amfetamine gevaarlijk was. Bovendien zouden The Stones altijd al veel protesten hebben uitgelokt bij ouderen. Het zou daarom onwaarschijnlijk zijn dat diezelfde ouderen, die Jagger hebben veroordeeld, zich hierdoor niet hebben laten beïnvloeden bij hun uitspraak, aldus Van der Meyden.¹⁹⁹

De moderne hedonistische levensstijl

The Times besteedde, zoals in de Nederlandse dagbladen al werd genoemd, relatief veel aandacht aan de rechtszaak tegen The Stones.²⁰⁰ Een van de meest spraakmakende artikelen van *The Times*, was een paginagroot betoog, geschreven door Jacob William Rees-Mogg. Rees-Mogg was hoofdredacteur van *The Times* sinds 1967 en lid van de Conservatieve partij.²⁰¹ In zijn betoog ‘Who breaks a butterfly on a wheel?’ schreef hij:

*‘If we are going to make any case a symbol of the conflict between the sound traditional values of Britain and the new hedonism, then we must be sure that the sound traditional values include those of tolerance and equity. It should be the particular quality of British justice to ensure that Mr. Jagger is treated exactly the same as anyone else, no better and no worse. There must remain a suspicion in this case that Mr. Jagger received a more severe sentence than would have been thought proper for any purely anonymous young man’.*²⁰²

Rees-Mogg gaf in zijn betoog voornamelijk kritiek op de jury om de overdreven strenge veroordeling om ‘a minor drugscase’. Rees-Mogg voerde aan dat de veroordeling van Jagger een vorm van ‘bad justice’ was. Justitie zou moeten staan voor rechtvaardigheid, ongeacht afkomst of bekendheid. Jagger was een ‘first offender’, die betrapt werd met een Franse zeeziekte-pil in zijn zak. Het was in Frankrijk te koop zonder doktersrecept, maar vereiste in Groot-Brittannië wel een recept. Als, na een bezoek aan de Paus, de aartsbisschop van Canterbury op het vliegveld van Rome de niet ingenomen pillen had ingevoerd, zou hij dan ook veroordeeld worden?, vroeg Rees-Mogg zichzelf af.²⁰³ Ook bekritiseerde hij de zogenaamde

¹⁹⁹ Van der Meyden, ‘Amphetamine niet verboden in Nederland’, *De Telegraaf*, 9.

²⁰⁰ Ruim 50 procent van de verzamelde artikelen over de inval, rechtszaak en veroordeling van Jagger en Richard kwamen uit *The Times*. Zie bijlage 5e: Stones rechtszaak 1967.

²⁰¹ Woods en Bishop, *The Story of the Times*, 358.

²⁰² J.W. Rees-Mogg, ‘Who breaks a butterfly on a wheel?’, *The Times* (1 juli 1967), 11.

²⁰³ Rees-Mogg, ‘Who breaks a butterfly on a wheel?’, *The Times*, 11.

traditionele waarden van Groot-Brittannië, aangezien gelijkheid en tolerantie hier ook toebehoorden.

Generatieverschillen in de Britse maatschappij

Richard reageerde zelf op de veroordeling met de volgende woorden; ‘We are not old men. We are not worried about petty morals’²⁰⁴ Deze uitspraak, het betoog van Rees-Mogg, maar ook de andere reacties in de dagbladen tonen, zoals Donnelly het noemt, een ‘a wider contest’ in de jaren zestig. Een botsing in de Britse maatschappij tussen de denkbeelden en regels van de traditionele en conservatieve gevestigde orde, met de nieuwe jeugdcultuur, en de daarbij behorende nieuwe levensstijl van seks, recreatief drugsgebruik en rock-’n-roll. Deze moderne hedonistische levensstijl, waarvan The Stones een van de meest bekende uitdragers waren, riepen weerstand op bij de gevestigde orde. Ze zouden een slecht voorbeeld zijn voor de Britse jeugd en door The Stones te straffen, zou de gevestigde orde hier mogelijk afbreuk aan kunnen doen.²⁰⁵ Dit sluit aan bij het idee van Righart dat The Rolling Stones werden gezien als de agressieve rebellen.²⁰⁶ Deze beeldvorming was voornamelijk het geval bij de gevestigde orde. De vervolging door deze gevestigde orde riep weerstand op in de dagbladen, en in het bijzonder door *The Times*.

De gevestigde orde zou niet hun zin krijgen. Eind juli, tijdens het hoger beroep, werd geconcludeerd dat de onderzoeksrechter tijdens het proces onjuist had geoordeeld. Richard’s veroordeling werd nietig verklaard en Jagger’s gevangenisstraf werd omgezet in een voorwaardelijke gevangenisstraf.²⁰⁷ Het is onduidelijk waarom Rees-Mogg besloot om zich in te zetten voor The Stones. Het betoog, maar ook de andere artikelen in *The Times* waren in elk geval van invloed op de binnen- en buitenlandse media. *De Telegraaf* en *de Volkskrant* namen het, in navolging van *The Times*, op voor The Stones, en spraken zich uit tegen de strenge veroordeling. *The Times* bleef een belangrijke speler in het drugsdebat. Op 24 juli verscheen er een paginagrote oproep om de cannabiswetten te hervormen. Paul McCartney financierde de advertentie, en was ondertekend door zeventig individuele uit alle richtingen en uit alle lagen van de samenleving.²⁰⁸

²⁰⁴ R. Faux, ‘Keith Richard says nude girl came down from bath, *The Times* (30 juni 1967), 2.

²⁰⁵ Donnelly, *Sixties Britain*, 153.

²⁰⁶ Ibidem, 179.

²⁰⁷ ‘Geen celstraf voor de Rolling Stones’, *De Telegraaf* (1 augustus 1967), 9.

²⁰⁸ Donnelly, *Sixties Britain*, 153.

De schaduwzijde van de nieuwe jeugdcultuur

Twee jaar later, tijdens een concert van The Rolling Stones op het Amerikaanse *Altamont Free Concert Festival* op 6 december 1969, werd de schaduwzijde van de moderne hedonistische levensstijl zichtbaar. In hedendaagse literatuur wordt, volgens Righart, grote waarde toegekend aan dit tragisch concert, in combinatie met de dood van belangrijke popsterren zoals Jimi Hendrix en Janis Joplin. Altamont symboliseerde voor velen het einde van de jaren zestig.²⁰⁹ Het festival, dat slecht georganiseerd was, werd beveiligd door de Hell's Angels. Tijdens het festival ontstonden er meerdere aanvaardingtussen de Hell's Angels en het publiek, maar dit verergerde tijdens het optreden van The Stones. Een aantal bezoekers waren al met geweld bij het podium weggewerkt, tot één van de Hell's Angels een pistool in het publiek dacht te zien. Diegene met het wapen, de achttienjarige Meredith Hunter, werd meerdere malen gestoken en overleed aan zijn verwondingen. Uiteindelijk resulteerde het festival in tientallen gewonden en vier doden.²¹⁰

In de Britse en Nederlandse dagbladen lokten het concert en de tragische dood, opvallend genoeg, geen uitgebreide reacties uit. Op 8 december verschenen een aantal artikelen over het concert, waarbij er weinig details werden genoemd over de dood van Hunter. *The Times* schreef dat 'a man was stabbed to death in a fight with members of the Hell's Angels'. Ook werd de dood van drie anderen genoemd. Een man verdronk in het kanaal en twee anderen overleden toen een auto over hen heen reed.²¹¹ *Het Vrije Volk* vermeldde dat er twee jongens waren omgekomen: één verdronk, de ander werd doodgeslagen bij een 'handgemeen', zonder verdere uitleg over de gebeurtenis. Bovendien had, volgens *Het Vrije volk*, de politie heeft niet veel hoeven in te grijpen'.²¹² En *De Telegraaf* schreef: 'Hippies, high van de wijn of drugs. Vier baby's geboren, een man werd doodgestoken en een ander verdronk. Politie had het druk met de verkeersopstoppen'.²¹³ *Trouw* vond het voldoende om te schrijven dat 'veel bezoekers high waren'.²¹⁴ In een periode waarin de dagbladen zich steeds meer gaan richten op amusement en sensatiezucht, zoals Huub Wijfjes schetst, is het opvallend dat deze gebeurtenis nauwelijks aandacht kreeg en dat zij niets te zeggen hadden over deze befaamde steekpartij.

²⁰⁹ Righart, *De eindeloze jaren zestig*, 254.

²¹⁰ Ibidem, 255.

²¹¹ M. Leapman, 'Births and death as Stones sing', *The Times* (8 december 1969), 1.

²¹² 'Stones-concert: twee doden, drie geboortes', *Het Vrije Volk* (8 december 1969), 3.

²¹³ Reuter, 'Stones trokken honderdduizenden', *De Telegraaf* (8 december 1969), 5.

²¹⁴ 'Stones trokken honderdduizenden', *Trouw* (8 december 1969), 2.

Conclusie

De veranderingen in de maatschappij en in het medialandschap die in de jaren vijftig waren begonnen, werden nog duidelijker zichtbaar in de jaren zestig. De Beatlemania en Stones-rage vielen in deze periode en brachten heel wat teweeg in de dagbladen. Door de stijgende interesse van de dagbladabonnees in amusement en sensatie, werden The Beatles en The Stones, met hun lange haren en ‘andere’ manier van leven, groot uitgemeten in de dagbladen.

The Beatles en The Rolling Stones waren in veel opzichten vernieuwend, aanstootgevend en taboedoorbrekend. De dagbladen reageerden verschillend op deze bands, maar er waren ook veranderingen in de reacties na verloop van tijd. De populaire dagbladen zoals *De Telegraaf* en de *Daily Mirror* richtte zich al ‘vroeg’ op de jeugd. Ze hadden in 1964 speciale rubrieken voor tieners en over de showbusiness. Bij de kwaliteitskranten duurde het langer voordat amusementsnieuws een grotere rol kreeg. Confessionele kwaliteitskranten gingen uiteindelijk ook overstag en kregen meer aandacht voor het amusement. Enerzijds pasten dagbladen zich uit financieel oogpunt aan. De veranderde maatschappij was van invloed op de verandering in interesse van de abonnees. Anderzijds waren de dagbladen ook politieke actoren, die van invloed waren op de maatschappij. De dagbladen bepaalde wat nieuwswaardig was en wat de abonnees onder ogen kregen; zo ook over The Beatles en The Rolling Stones. Er was een wisselwerking tussen aan de ene kant de macht van de lezer, die door koopkracht bepalen welke richting dagbladen uit moeten gaan, en aan de andere kant de macht van de dagbladen zelf, die dus bepalen welke informatie de lezers te zien krijgen.

De veranderingen in het medialandschap, zoals Huub Wijfjes dit schetste, kwam ook terug rond de uitspraak van John Lennon. In Groot-Brittannië stootte de nauwelijks op verzet, en ook in Nederland hadden de dagbladen nauwelijks problemen met de uitspraken. In Groot-Brittannië stootte de uitspraak nauwelijks op verzet, maar ook in Nederland hadden de dagbladen nauwelijks problemen met de uitspraken. De confessionele achtergronden van dagbladen zoals *de Volkskrant* en *Trouw* waren niet tot nauwelijks af te lezen aan de artikelen. Het *Gereformeerde Dagblad* hield zich daarentegen in deze periode nog vast aan de streng-christelijke leer.

De nieuwe jeugdcultuur paste ook bij de veranderende maatschappij in de jaren zestig. De beatmuziek was een van de vele manier waarmee de jeugd zich kon uiten. De tieners vonden beatmuziek interessant, juist omdat het in eerste instantie op onbegrip stuitte bij de oudere generatie. De muziek van The Beatles en The Rolling Stones versterkten het gevoel dat zij een

aparte generatie waren, met een eigen cultuur. Deze jeugdcultuur had in de jaren zestig twee kanten, aldus Righart. The Beatles werden in de dagbladen gezien als de uitdragers van de positieve kant van het vrolijke hedonisme. De rebelse Rolling Stones werden volgens Righart hier tegenover geplaatst.

In de dagbladen waren de eerste reacties op The Beatles in 1964 afwisselend, afhankelijk van de achtergrond van de dagbladen. De populaire dagbladen toonden meer belangstelling in The Beatles en stelden zich positiever op dan de kwaliteitsdagbladen, waardoor er verschillende beelden bestonden over The Beatles. Toch werd in de meeste dagbladen al snel een positieve beeldvorming van The Beatles en de Beatlemania gecreëerd, zoals Righart in *De eindeloze jaren zestig* ook concludeerde. Uiteindelijk vormden ook de confessionele kwaliteitsdagbladen, met uitzondering van het *Gereformeerd Gezinsblad* in Nederland een positieve beeldvorming van The Beatles. Een vorm van verbraving werd toegepast waardoor The Beatles pasten binnen de destijds heersende normen en waarden. The Stones konden minder gemakkelijk in de bestaande normen en waarden worden ingepast en stootte, voornamelijk in 1964, langer op verzet in de dagbladen.

De gebeurtenissen rond The Rolling Stones in 1967 schetsen een ander beeld dan Righart schetst over de band. Ondanks de eerdere, veelal, negatieve beeldvorming van The Stones, werd er nauwelijks negatief geschreven over hun drugsgebruik. Ook over hen werd, ondanks het drugsgebruik, een positieve beeldvorming gecreëerd. De meeste dagbladen hadden zich, ondanks het negatieve beeld van The Stones dat heerste bij de Britse gevestigde orde, ondertussen aangepast aan de veranderde maatschappij en schaarden zich achter The Stones. De spanningen tussen de jonge generatie en de oude, traditionele generatie, die Righart en Donnely schetsten, zijn zichtbaar in de dagbladen uit de jaren zestig. Maar in de dagbladen werd hier juist over geoordeeld. Deze reacties van de dagbladen rond deze gebeurtenis tonen ook het transnationale karakter van het medialandschap, waarin dagbladen elkaar dikwijls beïnvloedden. *The Times* schreef een aantal artikelen, waaronder 'Who breaks a butterfly on a wheel?', waarin *The Times* zich achter The Rolling Stones schaarde. Andere dagbladen, waaronder *De Telegraaf* volgden al snel het voorbeeld van Rees-Mogg om het op te nemen Mick Jagger.

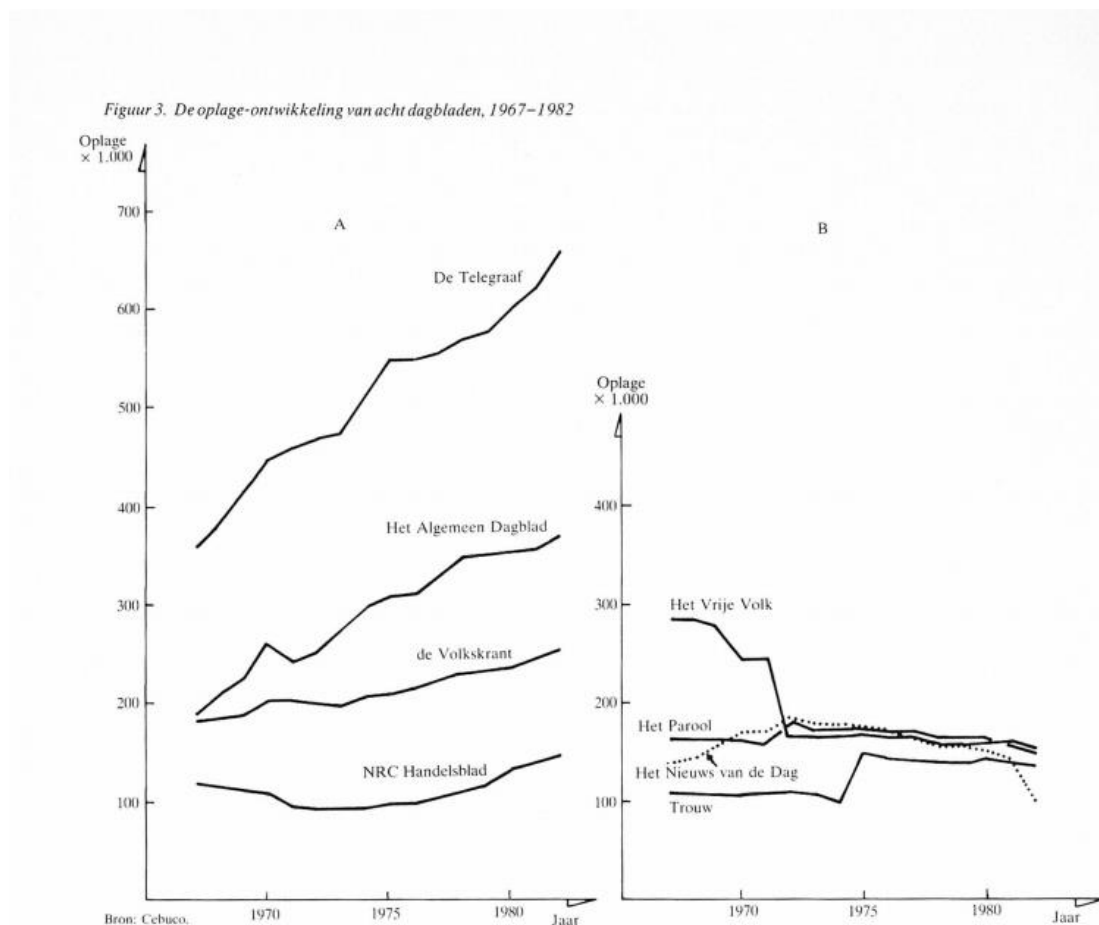
Door economische groei en het ontstaan van een verzorgingsstaat in de meeste westerse landen in de jaren zestig, hadden de sociale, economische veranderingen die hieruit voortvloeiden, zoals een nieuwe jeugdcultuur, een internationaal karakter. Jongeren uit verschillende westerse landen luisterden naar dezelfde muziek, keken naar dezelfde films en vormden een eigen identiteit. The Beatles werden in 1964 al in de meeste dagbladen

geaccepteerd, bij The Rolling Stones duurde dit langer. Door hun heroïsche levensstijl, en door de negatieve beeldvorming in de dagbladen, bleven The Stones langer populair bij de jeugd. De beatmuziek was voor de jeugd een manier om zich af te zetten tegen de oudere generatie. The Beatles hadden gedeeltelijk hun populariteit verloren, door de verbraving van The Beatles in de dagbladen. Kortom, de jaren zestig waren de jaren van de metamorfoses, zoals Huub Wijffjes dit noemde. De beeldvorming van The Beatles en The Rolling Stones in de dagbladen tonen niet alleen gold voor het medialandschap, maar ook voor de maatschappij.

Bijlagen

De 282 artikelen zijn verzameld en uitgewerkt aan de hand van een vragenlijst (zie bijlage 2: complete vragenlijst). Deze zijn ingegeven in het database-programma Acces. Vanuit praktische en milieuvriendelijke overwegingen is besloten om deze complete database niet als bijlage toe te voegen. De belangrijkste gegevens zijn, verkort, te vinden in de bijlagen. Indien gewenst kan de volledige bijlage digitaal aangeleverd worden.

Bijlage 1: De oplageontwikkeling van acht dagbladen 1967-1982.

(Afkomstig uit J.C. van Ours, 'Dagbladen in de verdrukking', *Economisch Statistische berichten* (1983) 1014.)

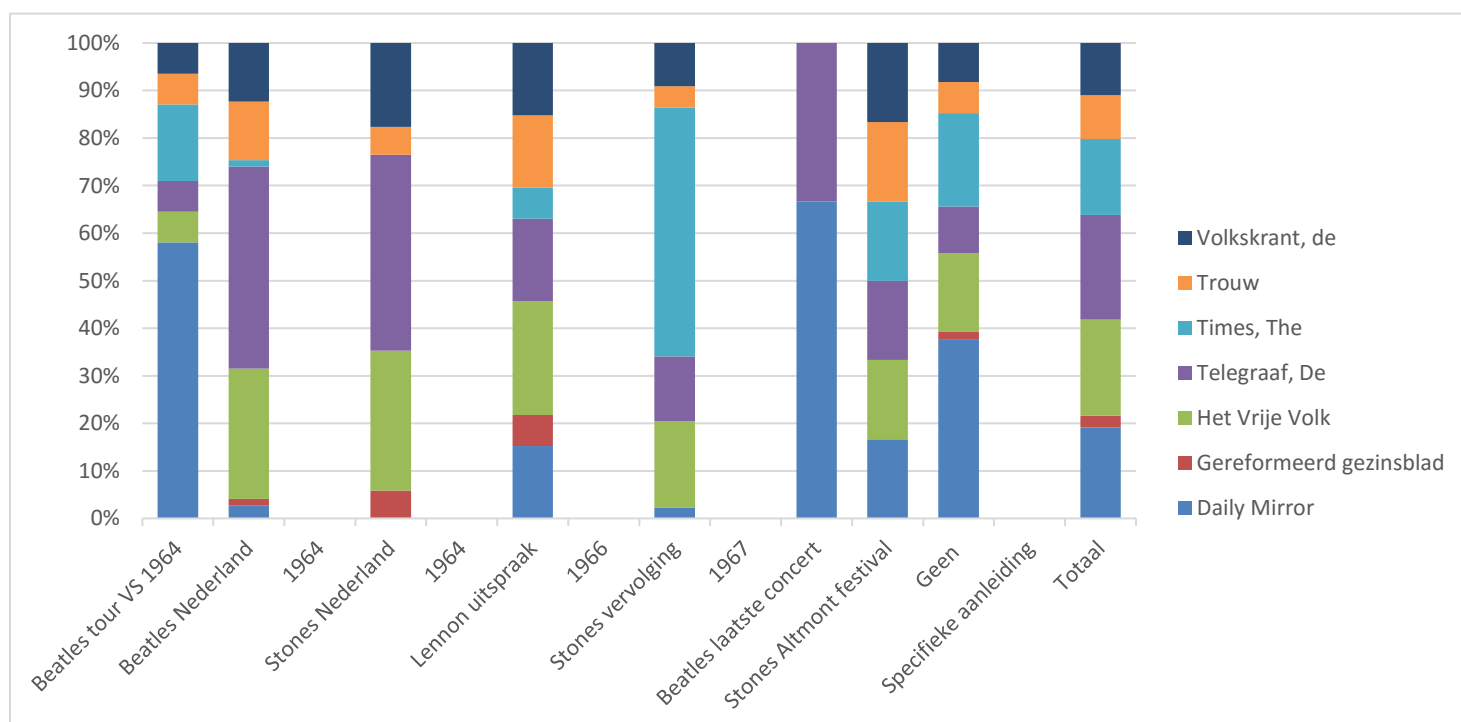
Bijlage 2: Complete vragenlijst

- A. In welke vraag verscheen het artikel?
- B. Wat was de titel van het artikel?
- C. Op welke datum verscheen het artikel?
- D. Aanleiding specifieke gebeurtenis?
 - a. Nee
 - b. Ja welke?
 - i. Amerikaanse tour van The Beatles 1964
 - ii. Optreden van The Beatles in Nederland 1964
 - iii. Optreden van The Stones in Nederland 1964
 - iv. Uitspraak John Lennon 1966
 - v. De inval, rechtszaak en veroordeling van The Stones 1967
 - vi. Laatste optreden van The Beatles 1969
 - vii. Optreden van The Stones op Altmont 1969
- E. In wat voor tijdsbestek verscheen het artikel ongeveer rond de gebeurtenis?
- F. Op welke pagina stond het artikel?
- G. Uit hoeveel alinea's bestond het artikel?
- H. Wie was de schrijver van het artikel?
- I. Wat voor soort artikel was het?
- J. Stonden er afbeeldingen bij het artikel?
 - a. Zo ja, wat staat er afgebeeld?
- K. Werd er over het uiterlijk of gedrag van de bands geschreven?
 - a. Zo ja, in wat voor woorden?
- L. Werd er kritiek gegeven op de muziek van de bands (positief en/of negatief)?
 - a. Zo ja, in wat voor woorden?
- M. Kwamen er verschillen in generaties aan bod in het artikel?
 - a. Zo ja, in wat voor woorden?
- N. Kwamen jongeren zelf aan het woord?
 - a. Zo ja, wat zeggen zij?
- O. Worden er vergelijkingen gemaakt met historische kwalificaties?
 - a. Zo ja, met welke en in wat voor woorden?
- P. Is religie een thema in het artikel?
 - a. Zo ja, in wat voor woorden?
- Q. Wordt er in het artikel gesproken over 'klassen'?
 - a. Zo ja, in wat voor woorden?
- R. Worden er autoriteiten aangehaald in het artikel?
 - a. Zo ja, welke en wat zeggen zij?
- S. Wordt er iets over andere landen/nationaliteiten gezegd?
 - a. Zo ja, in wat voor woorden?
- T. Welke andere zaken vallen nog meer op?

Bijlage 3: Tabel: Hoeveelheid artikelen per gebeurtenis en per dagblad

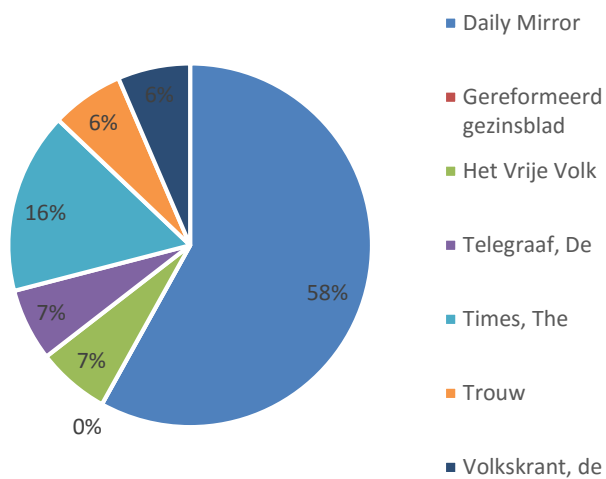
	<i>Daily Mirror</i>	<i>Gereformeerd gezinsblad</i>	<i>Het Vrije Volk</i>	<i>Telegraaf, De</i>	<i>Times, The</i>	<i>Trouw</i>	<i>Volkskrant, de</i>	<i>Totaal</i>
Beatles tour VS 1964	18	0	2	2	5	2	2	31
Beatles Nederland 1964	2	1	20	31	1	9	9	73
Stones Nederland 1964	0	1	5	7	0	1	3	17
Lennon uitspraak 1966	7	3	11	8	3	7	7	47
Stones vervolging 1967	1	0	8	6	23	2	4	44
Beatles laatste concert	2	0	0	1	0	0	0	3
Stones Altmont festival	1	0	1	1	1	1	1	6
Geen Specifieke aanleiding	23	1	10	6	12	4	5	61
Totaal	54	7	57	62	45	26	31	282

Bijlage 4: Grafiek: Hoeveelheid artikelen per gebeurtenis en per dagblad

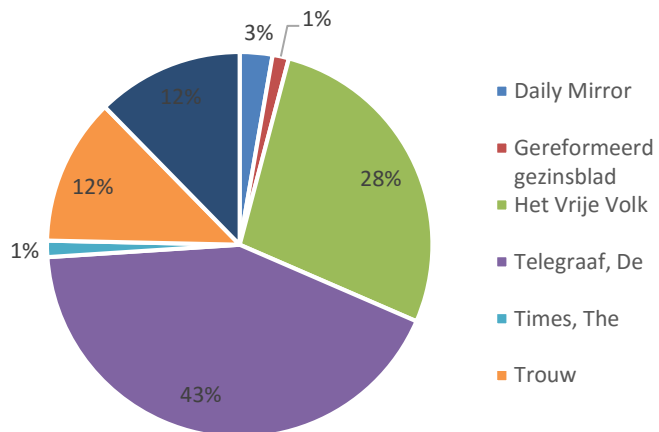

Bijlage 5: Grafiek: Percentage aan artikelen over een gebeurtenis, per dagblad.

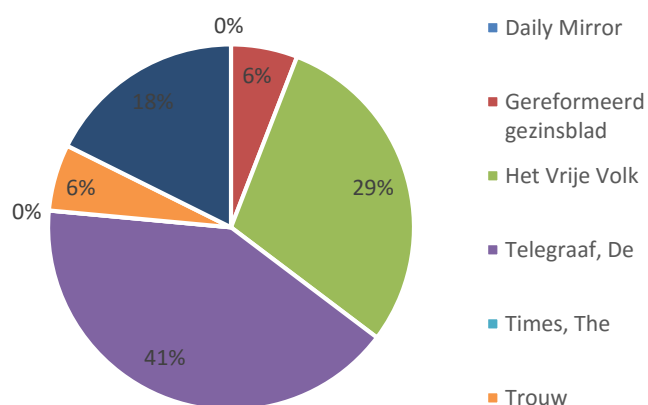
5a: Beatles tour VS 1964

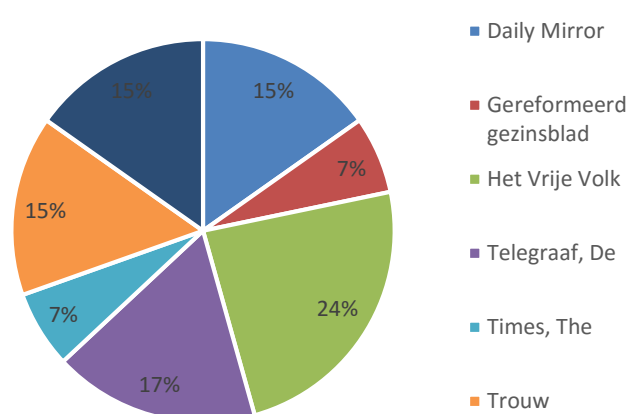
5b: Beatles optreden Nederland

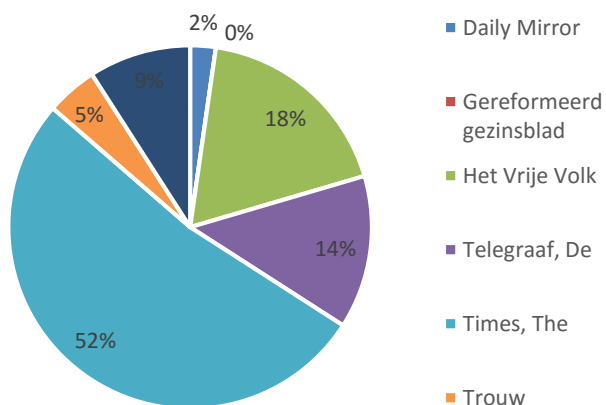
5c: Stones optreden Nederland

5d: Lennon uitspraak 1966

5e: Stones rechtszaak 1967

Bijlage 6: Tabel: Hoeveel artikelen zijn er verzameld, per thema en per dagblad

	<i>Daily Mirror</i>	<i>Gereformeerd gezinsblad</i>	<i>Het Vrije Volk</i>	<i>Telegraaf, De</i>	<i>Times, The</i>	<i>Trouw</i>	<i>Volkskrant, de</i>	<i>Totaal</i>
Uiterlijk en/of gedrag	4	2	5	18	3	6	4	42
Muziek	4	2	5	18	3	6	4	42
Generatie kwesties	17	1	16	27	14	11	9	95
Jeugd zelf aan het woord	1	0	2	11	2	1	1	18
Historische kwalificaties	1	2	1	10	0	3	5	22
Religie	7	4	10	9	5	9	7	51
Klassen	1	0	0	0	2	0	1	4
Aanhaken autoriteiten	5	4	0	9	3	3	0	24
Andere nationaliteiten	1	2	9	13	1	7	6	39
Drugs-gerelateerd	1	0	8	6	23	2	4	44

Bibliografie: primaire bronnen

Geraadpleegde dagbladen:

De *Daily Mirror*, *The Times*, *Gereformeerd Gezinsblad*, de *Volkskrant*, *Trouw*, *De Telegraaf* en *Het Vrije Volk* zijn de dagbladen die zijn geraadpleegd zijn voor dit onderzoek. De precieze artikelen zijn gerangschikt per dagblad.

Daily Mirror

- '1200 Guitar tune', *Daily Mirror* (29 mei 1964), 2.
- 'A new beat on bbc2', *Daily Mirror* (5 juni 1964), 16.
- 'A wonderful welcome in Copenhagen', *Daily Mirror* (5 juni 1964), 11.
- 'Army haircuts for schoolboys: Angry parents protest after sons marched to the barber', *Daily Mirror* (5 juni 1964), 3.
- 'Beat city's teen-crime slashed', *Daily Mirror* (21 februari 1964), 3.
- 'Beatle war: Epstein flies to US', *Daily Mirror* (5 augustus 1966), 7.
- 'Beatle your Rolling Stone hair', *Daily Mirror* (27 mei 1964), 1.
- 'Beatles are back - 12 girls faint', *Daily Mirror* (1 juni 1964), 11.
- 'Beatles ban is spreading', *Daily Mirror* (9 augustus 1966), 5.
- 'Beatles fly in to face the storm', *Daily Mirror* (12 augustus 1966), 3.
- 'Beatles push de boat out', *Daily Mirror* (11 februari 1969), 15.
- 'Behave like a Beatle', *Daily Mirror* (21 februari 1964), 3.
- 'Cassius Clay say those Beatles are OK', *Daily Mirror* (19 februari 1964), 1.
- 'Cliff under fire', *Daily Mirror* (12 februari 1964), 10.
- 'DJ calls in the 'Beatle grinder'', *Daily Mirror* (8 augustus 1966), 20.
- 'Girls walk out in Beatle row', *Daily Mirror* (14 februari 1964), 24.
- 'Hold that jet! Boac wait for the Beatles', *Daily Mirror* (8 juni 1964), 11.
- 'I say chaps the Beatles', *Daily Mirror* (12 februari 1964), 32.
- 'Now - A snub for Beatles', *Daily Mirror* (4 augustus 1966), 23.
- 'Police chief hits at peer's pop shows', *Daily Mirror* (4 augustus 1964), 3.
- 'Pop fans can help police', *Daily Mirror* (6 augustus 1964), 10.
- 'Rooftop Beatles upset the neighbors', *Daily Mirror* (31 januari 1969), 12.
- 'Shadow of Jail is lifted from the 2 stones: I'm grooving on, says Mick Jagger after Lord Parker talks of the responsibilities of a pop idol', *Daily Mirror* (1 augustus 1967), 2.
- 'Stone fans in a Riot', *Daily Mirror* (1 augustus 1964), 20.

‘Stone mad! 300.000 flock to Jagger's great pop and pot jamboree. Three births and two deaths while the music is playing on. An eight-hour orgy of nude, dancing, fights and free love’, *Daily Mirror* (8 december 1969), 12.

‘The all my loving look’, *Daily Mirror* (10 februari 1964), 3.

‘The Beatles millions’, *Daily Mirror* (4 februari 1964), 13.

‘The Beatles put Jane's mum in a spin’, *Daily Mirror* (29 mei 1964), 2.

‘The marquis sings to 16000 pop fans’, *Daily Mirror* (3 augustus 1964), 2.

‘The water Beatles relax’, *Daily Mirror* (17 februari 1964), 24.

‘They have seks appeal’, *Daily Mirror* (29 mei 1964), 2.

‘Vicar says Beatle Lennon is right’, *Daily Mirror* (17 augustus 1966), 4.

‘Welcome... those Dutch girls say it with kisses’, *Daily Mirror* (6 juni 1964), 8.

‘We're the tops in the US pops’, *Daily Mirror* (19 februari 1964), 24.

Bedford, R., ‘Beatles have no seks-appeal says doctor’, *Daily Mirror* (28 mei 1964), 13.

Cassandra, Connor, W.N., ‘The last insult’, *Daily Mirror* (8 augustus 1966), 4.

Cassandra, Connor, W.N., ‘Good luck Colonel: The yowlers’, *Daily Mirror* (12 augustus 1964), 6.

Delano, T., ‘They're still Beatle crazy’, *Daily Mirror* (13 augustus 1966), 4.

Gordon, R.D., ‘Beatles’, *Daily Mirror* (14 februari 1964), 10.

Harding, B., ‘Beatle Paul McCartney and a girl named Jill’, *Daily Mirror* (17 februari 1964), 1.

Harding, B., ‘Beatles on TV. Wow America’, *Daily Mirror* (11 februari 1964), 1.

Harding, B., ‘Beatles strike gold twice’, *Daily Mirror* (12 februari 1964), 5.

Harding, B., ‘Can you wonder they are think of staying in Miami?’ , *Daily Mirror* (17 februari 1964), 12.

Harding, B., ‘General joins the Beatles’, *Daily Mirror* (13 februari 1964), 1.

Harding, B., ‘The Beatles in America... They when the kissing had to end’, *Daily Mirror* (14 februari 1964), 12.

Harding, B., ‘Yeah yeah yeah U.S.A.: 5000 scream 'welcome' to the Beatles’, *Daily Mirror* (8 februari 1964), 1.

Head, R., ‘Share out on the Beatles’, *Daily Mirror* (12 februari 1964), 25.

Parking, D., ‘Welcome home Beatles!’ , *Daily Mirror* (22 februari 1964), 1.

Parking, R., ‘Beatles: the big hello’, *Daily Mirror* (24 februari 1964), 24.

Sandfort, J., ‘Short-back-and-sides for the Beatle-cut recruit’, *Daily Mirror* (18 februari 1964), 24.

Short, D., 'A happy birthday, George! 52 bags full', *Daily Mirror* (26 februari 1964), 3.

Short, D., 'Hush! Beatles are back', *Daily Mirror* (27 mei 1964), 13.

Short, D., 'Yeah yeah yeay says junk yard Wilf: Steptoe's dad joining the Beatles', *Daily Mirror* (18 februari 1964), 2.

Zec, D., 'What Cliff thinks of the Beatles', *Daily Mirror* (7 februari 1964), 7.

The Times

'200 casualties at beat concert', *The Times* (3 augustus 1964), 5.

'Americans decide the Beatles are harmless', *The Times* (11 februari 1964), 8.

'Beatles are just Cuddlesome: Young girls reactions', *The Times* (28 mei 1964), 7.

'Beatles drummer to miss tour', *The Times* (4 juni 1964), 8.

'Beatles were not manhandled', *The Times* (22 februari 1964), 8.

'Club leaders survey the beat scene: opinions conflict', *The Times* (15 juni 1964), 7.

'How the Mersey sound killed the Liverpool gangs', *The Times* (20 februari 1964), 1.

'Jagger meets inquisitors', *The Times* (1 augustus 1967), 6.

'Manchester top in recruiting: 1000 enrolments this year', *The Times* (5 augustus 1964), 6.

'Mick Jagger is found guilty', *The Times* (28 juni 1967), 1.

'Move for boycott disavowed', *The Times* (21 februari 1964), 10.

'No Beatle wigs in the dining room', *The Times* (10 februari 1964), 8.

'No dole for a man with long hair', *The Times* (9 september 1964), 12.

'Pennsylvania move to ban Beatles', *The Times* (8 augustus 1966), 6.

'Pop vocalist fined', *The Times* (11 augustus 1964), 4.

'Ready for Australia', *The Times* (12 juni 1964), 7.

'Riot as Beatles arrive in Miami', *The Times* (14 februari 1964), 15.

'Rolling Stones', *The Times* (8 juli 1967), 11.

'S. African radio ban Beatles records', *The Times* (9 augustus 1967), 6.

'Sentence on Mr Jagger 'disturbing'', *The Times* (7 juli 1967), 3.

'Sir. A. Home asks nation for ten more years: Next task to convince subversion does not pay',
The Times (17 februari 1964), 6.

'Stones' protest: three charged', *The Times* (1 juli 1967), 2.

'The monarchy as the Duke sees it: "I agree we are old-fashioned"', *The Times* (26 februari 1964), 7.

'U.S. ban on Beatles over religion', *The Times* (5 augustus 1966), 8.

'Welsh way of life under attack- from the Beatles and all', *The Times* (5 februari 1964), 7.

‘Young woman 'wearing only fur rug' at guitarist's party’, *The Times* (29 juni 1967), 2.

Burley, D., ‘Rolling Stones are free’, *The Times* (10 juli 1967), 1.

Critchley, J., ‘No proper direction on 'nude girl' evidence. Doctor knew of tablets’, *The Times* (1 augustus 1967), 7.

Dine, J., ‘Rolling Stones’, *The Times* (8 juli 1967), 9.

Faux, R., ‘Goal sentences on 2 Rolling Stones: Appeal certificate granted’, *The Times* (30 juni 1967), 1.

Faux, R., ‘Keith Richard says nude girl came down from bath’, *The Times* (30 juni 1967), 2.

Faux, R., ‘Mick Jagger to face sentence: Rolling Stones' drug case’, *The Times* (28 juni 1967), 2.

Frere, P., ‘The trial of two Rolling Stones’, *The Times* (3 juli 1967), 7.

Hall-Brown, A., ‘Unfortunate precedents’, *The Times* (4 juli 1967), 11.

Jones, T., en Warman, C., ‘Bail of 7.000 for two 'Stones'’, *The Times* (1 juli 1967), 2.

Jones, T., en Warman, C., ‘Stones-protest at 2 am’, *The Times* (1 juli 1967), 1.

Kenny, A., ‘Imposing sentence’, *The Times* (3 juli 1967), 7.

Kington, M., ‘New trends for old in pop music’, *The Times* (31 maart 1967), 10.

Leapman, M., ‘Births and death as Stones sing’, *The Times* (8 december 1969), 1.

Osborne, J., ‘Trial of two Rolling Stones: informing the police’, *The Times* (4 juli 1967), 11.

Rees-Mogg, J.W., ‘Who breaks a butterfly on a wheel?’, *The Times* (1 juli 1967), 11.

Richardsm R.V., ‘Mr. Mick Jagger speaks his mind’, *The Times* (1 augustus 1967), 8.

Russel, C., ‘Wrong Psychology’, *The Times* (1 juli 1967), 11.

Sampson, P.L., ‘The trial of two Rolling Stones’, *The Times* (1 juli 1967), 11.

‘Stones' appeal date brought forward’, *The Times* (6 juli 1967), 3.

Gereformeerd Gezinsblad

‘Amerikaanse radiostations keren zich tegen Beatles’, *Gereformeerd Gezinsblad* (6 augustus 1966), 15

‘Ban de Beatles’, *Gereformeerd Gezinsblad* (10 augustus 1966), 1.

‘Beatlefestival erger dan de Franse Revolutie’, *Gereformeerd Gezinsblad* (9 juni 1964), 2.

‘Beatles in opspraak’, *Gereformeerd Gezinsblad* (10 augustus 1966), 1.

‘Excuses van Lennon’, *Gereformeerd Gezinsblad* (13 augustus 1966), 4.

‘Rolling Stones ontketenen veldslag in Kurzaal’, *Gereformeerd Gezinsblad* (11 augustus 1964), 4.

Jongeling, P., ‘Devaluatie’, *Gereformeerd Gezinsblad* (23 juni 1965), 1.

Het Vrije Volk

- ‘Aankomst Beatles in Londen: Hysterisch gillende tieners overstemmen vier straalmotoren’, *Het Vrije Volk* (24 februari 1964), 2.
- ‘Actie ban de Beatles’, *Het Vrije Volk* (3 augustus 1966), 9.
- ‘Amerikaanse jeugd blijft Beatles trouw: 'zeg maar wat je denkt, John'’, *Het Vrije Volk* (22 februari 1967), 14.
- ‘Amsterdamse Doelenstraat afgezet bij aankomst van The Beatles’, *Het Vrije Volk* (2 juni 1964), 11.
- ‘Beatle Lennon maakt excuses’, *Het Vrije Volk* (12 augustus 1966), 1.
- ‘Beatle moeder zit met postlawine’, *Het Vrije Volk* (29 februari 1964), 1.
- ‘Beatle Ringo is ziek’, *Het Vrije Volk* (3 juni 1964), 1.
- ‘Beatle-ban’, *Het Vrije Volk* (9 augustus 1966), 2.
- ‘Beatle-hysterie in Blokker: gevecht om lucht en ruimte’, *Het Vrije Volk* (8 juni 1964), 3.
- ‘Beatles in de grote politiek’, *Het Vrije Volk* (15 februari 1964), 2.
- ‘Beatles in ons land: niemand één haar gekrenkt’, *Het Vrije Volk* (6 juni 1964), 19.
- ‘Beatles komen anders terug’, *Het Vrije Volk* (22 januari 1969), 1.
- ‘Beatles komen pas in juni’, *Het Vrije Volk* (11 februari 1964), 7.
- ‘Beatles komen toch. Plaatsvervanger voor zieke Ringo’, *Het Vrije Volk* (5 juni 1964), 15.
- ‘Beatles ook op deel Filippijnen geboycot’, *Het Vrije Volk* (8 augustus 1966), 9.
- ‘Beatles winnen kort geding’, *Het Vrije Volk* (3 juni 1964), 2.
- ‘Beatles zijn al in Beiroet, hier nog herrie....’, *Het Vrije Volk* (8 juni 1964), 1.
- ‘Beatles zijn er!’, *Het Vrije Volk* (), 1.
- ‘Beatle-verering ordinaire nozemrel: politieagent gewond in Amsterdam’, *Het Vrije Volk* (6 juni 1964), 1.
- ‘Brian Jones overspannen’, *Het Vrije Volk* (7 juli 1967), 10.
- ‘Chaos bij vertrek Beatles naar VS’, *Het Vrije Volk* (12 augustus 1966), 13.
- ‘Chocomel’, *Het Vrije Volk* (24 februari 1967), 19.
- ‘Commentaar vanuit Beatle-hoofdkwartier: 'Uitlatingen van Lennon uit hun verband gerukt’, *Het Vrije Volk* (9 augustus 1966), 9.
- ‘Duistere kelder werd heiligste oord van de Beatle-beweging’, *Het Vrije Volk* (4 juni 1964), 9.
- ‘Een krijsende....’, *Het Vrije Volk* (10 augustus 1964), 1.
- ‘George: Rustig volkje hier. Paul: kam al 1,5 jaar kwijt’, *Het Vrije Volk* (6 juni 1964), 19.

‘Maakte EMS-filmploeg alle remmen los? Veldslag bij optreden van Rolling Stones in Kurzaal. Haagse politie zeer hardhandig’, *Het Vrije Volk* (10 augustus 1964), 3

‘Mick Jagger in de cel’, *Het Vrije Volk* (28 juni 1967), 9.

‘NCRV doet 't rustig aan met de Beatles’, *Het Vrije Volk* (8 augustus 1966), 1.

‘Nep-Beatles’, *Het Vrije Volk* (18 februari 1964), 7.

‘Nieuwste Stones-LP’, *Het Vrije Volk* (22 januari 1969), 1.

‘Opname Beatles in Hillegom loopt volledig uit hand’, *Het Vrije Volk* (6 juni 1964), 1.

‘Organisator Acket: 'Dat nooit meer!’, *Het Vrije Volk* (10 september 1964), 3.

‘Proces tegen Rolling Stone Keith Richard begonnen’, *Het Vrije Volk* (29 juni 1967), 13.

‘Radiostations in Amerika boycotten Beatle-platen’, *Het Vrije Volk* (5 augustus 1966), 13.

‘Rolling Stones in de Kurzaal’, *Het Vrije Volk* (31 juli 1964), 13.

‘Rolling Stones moeten zitten’, *Het Vrije Volk* (30 juni 1967), 1.

‘Rolling Stones’, *Het Vrije Volk* (1 juli 1967), 2.

‘Schade aan Kurzaal: duizenden’, *Het Vrije Volk* (11 augustus 1964), 3.

‘Statesman’, *Het Vrije Volk* (8 juli 1967), 12.

‘Stones op borgtocht vrijgelaten’, *Het Vrije Volk* (1 juli 1967), 11.

‘Stones-concert: twee doden, drie geboortes’, *Het Vrije Volk* (8 december 1969), 3.

‘The Beatles (Vervolg van voorpagina)’, *Het Vrije Volk* (6 juni 1964), 3.

‘The Beatles gaan rondvaart door Amsterdam maken’, *Het Vrije Volk* (28 mei 1964), 15.

‘Trouw met Keith, anders moet je het land verlaten’, *Het Vrije Volk* (9 december 1969), 5.

‘VARA volgt Beatles op voet en te water’, *Het Vrije Volk* (5 juni 1964), 27.

‘Verder op pagina 13’, *Het Vrije Volk* (8 augustus 1966), 13.

‘Weinig fans naar Beatles-optreden voor radio-Veronica’, *Het Vrije Volk* (5 juni 1964), 1.

‘Wim Kan: 'Geweldig’, *Het Vrije Volk* (6 juni 1964), 1.

‘Yeah’, *Het Vrije Volk* (8 juni 1964), 1.

Boogmans, M.R., ‘Beatles’, *Het Vrije Volk* (11 juni 1964), 9.

Bunders, B., ‘De Stones komen weer’, *Het Vrije Volk* (22 februari 1967), 13.

Bunders, B., ‘Liverpool-sound draait burgerlijkheid nek om’, *Het Vrije Volk* (2 juni 1964), 9.

Buskes, J.J., ‘De Beatles en Jezus’, *Het Vrije Volk* (15 augustus 1966), 2.

Dijk, A. van, ‘Nieuwe Stones: 'n Juweel’, *Het Vrije Volk* (2 december 1969), 5.

Nahuisen, B., ‘Om op te eten’, *Het Vrije Volk* (20 februari 1964), 9.

Velleman, L., ‘Ruzie bij de Beatles’, *Het Vrije Volk* (20 januari 1969), 1.

‘1700 aanvragen voor Treslong. 400 jongeren mogen Beatles bewonderen’, *de Volkskrant* (3 juni 1964), 1.

‘Afgetakelde Kurzaal weer in gebruik’, *de Volkskrant* (11 augustus 1964), 3.

‘Amerikaanse radiostations bannen Beatlemuziek’, *de Volkskrant* (5 augustus 1966), 3.

‘Ballon boven popconcert’, *de Volkskrant* (2 december 1969), 2.

‘Beatle komt tot inkeer’, *de Volkskrant* (13 augustus 1966), 1.

‘Beatles brachten noot aan de man. John Lennon: 'Dit is gewoon belachelijk, ik bedoel enorm’’, *de Volkskrant* (8 juni 1964), 3.

‘Beatles op glas geen weerloze idolen’, *de Volkskrant* (29 februari 1964), 25.

‘Beatles waren er wel bij’, *de Volkskrant* (8 juni 1964), 1.

‘De Beatles waren goed gemutst: als onze tijd er op zit dan gaan we lekker vissen’, *de Volkskrant* (6 juni 1964), 5.

‘De Engelse nozem wordt een meneer’, *de Volkskrant* (15 februari 1964), 21.

‘Een avond in Beatleland’, *de Volkskrant* (8 juni 1964), 6.

‘Engeland haalt zijn Beatle helden in’, *de Volkskrant* (22 februari 1964), 3.

‘Geachte redactie: Beatles II’, *de Volkskrant* (13 augustus 1966), 7.

‘Geachte redactie: Beatles’, *de Volkskrant* (10 augustus 1966), 6.

‘Heilige oorlog rond Beatles: Manager naar Amerika’, *de Volkskrant* (6 augustus 1966), 2.

‘Londense Beatle fans getemd door regen en volkslied’, *de Volkskrant* (3 juni 1964), 11.

‘Ook in Nederland NCRV boycot’, *de Volkskrant* (8 augustus 1966), 3.

‘Overspannen Stone’, *de Volkskrant* (7 juli 1967), 1.

‘Plakband op gitaren. Beatle poespas voor camera’, *de Volkskrant* (6 juni 1964), 1.

‘Ringo in het ziekenhuis. Drie Beatles komen. Vervangen moet pruik dragen’, *de Volkskrant* (4 juni 1964), 1.

‘Rolling Stones AVRO’, *de Volkskrant* (6 augustus 1964), 11.

‘Schiphol klaar voor ontvangst. Beatles op luchthaven uit de hoogte te zien’, *de Volkskrant* (5 juni 1964), 13.

‘Slag bij Rolling Stones: Kurzaal bijna gesloopt’, *de Volkskrant* (10 augustus 1964), 3.

‘Slag bij vliegveld: Beatles werden woest begroet’, *de Volkskrant* (24 februari 1964), 3.

‘The Who: protest advertentie. Steun voor de Stones’, *de Volkskrant* (1 juli 1967), 3.

‘Toekomst Rolling Stones onzeker. Jagger en Richard krijgen celstraf. Fans schreeuwen: nee niet doen’, *de Volkskrant* (30 juni 1967), 6.

‘Verdovende middelen: Mick Jagger in de cel’, *de Volkskrant* (28 juni 1967), 5.

‘Yeah voor Beatles’, *de Volkskrant* (12 augustus 1966), 1.

Brien, A., 'Hebben uw kinderen al de Beatles gehad? Een nieuwe jeugdzorg', *de Volkskrant* (9 augustus 1964), 6.

Planken, T., 'Den Haag – Beatstad', *de Volkskrant* (6 augustus 1967), 17.

Schröder, P., 'Stones elpee mag er weer best wezen', *de Volkskrant* (6 december 1969), 28.

Trouw,

'Aankomst in Kopenhagen groot tumult. Krijg Beatle brigade harde noten te kraken?' , *Trouw* (5 juni 1964), 5.

'Beatles met bonzend hart naar Amerika', *Trouw* (12 augustus 1966), 1.

'Beatles Ringo knapt af - tournee gaat toch door. Drummer andere band vervangt', *Trouw* (4 juni 1964), 3.

'Beatles rustig hier. Veel tieners maar alles verliep goed', *Trouw* (6 juni 1964), 1.

'Beatles vreemde gezichten in A'damse grachten', *Trouw* (29 mei 1964), 2.

'Beatles: Yeah yeah yeahhh. „Jelly babies"" naar ragebol"', *Trouw* (19 februari 1964), 11.

'Betogingen om Stones tegen zondagsblad', *Trouw* (1 juli 1967), 7.

'Blokker: Beatles en ook duizenden fans', *Trouw* (3 juni 1964), 2.

'De Beatles', *Trouw* (9 juni 1964), 1.

'Een dag met de Beatles', *Trouw* (5 augustus 1964), 6.

'Journaliste verklaart: Interview met Beatle Lennon werd verdraaid', *Trouw* (8 augustus 1966), 2.

'Krijgende tieners bij thuiskomst van Beatles', *Trouw* (24 februari 1964), 3.

'Lagerhuis verklaart oorlog tegen', *Trouw* (5 juni 1964), 1.

'Let It Bleed', *Trouw* (6 december), 13.

'N.V. De Beatles: Baksaldo stijgt met de dag', *Trouw* (23 mei 1964), 3.

'Na uitlatingen Lennon: Radiostations VS stoppen met Beatle-muziek', *Trouw* (10 augustus 1964), 1.

'NCRV breekt met Beatles', *Trouw* (5 augustus 1966), 1.

'NCRV draait weer Beatle-platen', *Trouw* (10 augustus 1966), 1.

'NCRV staat alleen in „Ban-de-Beatle" actie', *Trouw* (6 augustus 1966), 10.

'Pro-Beatle-tocht strandt op Spui', *Trouw* (12 augustus 1966), 2.

'Stones trekken honderdduizenden', *Trouw* (8 december 1969), 2.

'Veldslag in Kurzaal na stopzetten optreden: Rolling Stones stoppen na 17 minuten', *Trouw* (5 augustus 1964), 1.

'Wegens marihuana feestje Stones veroordeeld', *Trouw* (30 juni 1967), 3.

‘Wilde tonelen in bezeten Beatle-dorp. Politie moest half geplette tieners in Blokker ontzetten. Zevenduizend jongelui op kookpunt’, *Trouw* (8 juni 1964), 1.
‘Beatle'-haardracht door Amerikaanse werkgever verboden’, *Trouw* (6 juni 1964), 5.
Smith, W., ‘Blokker: voer voor psychologen. Wetenschappelijke nasleep t gevolg’, *Trouw* (10 juni 1964), 7.

De Telegraaf

‘Beatle Olympisch gekapt’, *De Telegraaf* (11 februari 1964), 11.
‘Beatles langs de Amsterdamse grachten’, *De Telegraaf* (29 mei 1964), 11.
‘Beatles winnen weer geding’, *De Telegraaf* (3 februari 1964), 3.
‘Bisschop deed opzienbarende uitspraak’, *De Telegraaf* (13 augustus 1966), 15.
‘Borgsom van f 140.000 redt Rolling Stones tot herfst. Mick en Keith weer vrij’, *De Telegraaf* (1 juli 1967), 23.
‘De Beatles in Chicago: John Lennon heeft spijt van zijn uitlatingen’, *De Telegraaf* (30 juni 1967), 21.
‘Dreigbrief voor de Beatles’, *De Telegraaf* (15 februari 1964), 31.
‘Geen celstraf voor de Rolling Stones’, *De Telegraaf* (1 augustus 1967), 9.
‘Hoe zal Amerika de Beatles ontvangen? Wilde taferelen op London Airport’, *De Telegraaf* (12 augustus 1966), 15.
‘Hoofdinspecteur H. Buyze: 'We werden tot hard optreden gedwongen'', *De Telegraaf* (10 augustus 1964), 3.
‘Lelijkste rockgroep van Engeland Rolling Stones onttroenen Beatles’, *De Telegraaf* (18 juli 1964), 25.
‘Londens vliegveld bestormd: De Beatles zijn weer thuis’, *De Telegraaf* (24 februari 1964), 5.
‘Na godslastering: Beatles in Amerika niet langer 'heilig'.’, *De Telegraaf* (5 augustus 1966), 15.
‘NCRV directeur distantieert zich van Beatles-verbod’, *De Telegraaf* (8 augustus 1966), 5.
‘Nog nooit zo'n zegentocht: Volgende keer gaan we ook zwemmen’, *De Telegraaf* (8 juni 1964), 5.
‘Onbegrijpelijk’, *De Telegraaf* (6 juni 1964), 3.
‘Politie brengt Beatles tot zwijgen’, *De Telegraaf* (31 januari 1969), 9.
‘Politie klaar voor Beatleveldslag’, *De Telegraaf* (30 mei 1964), 1.
‘Politie niet bang voor de Stones’, *De Telegraaf* (8 augustus 1964), 21.
‘Rolling Stone in gevangenis’, *De Telegraaf* (30 juni 1967), 13.

‘Senator contra Beatles....’, *De Telegraaf* (8 augustus 1966), 5.

‘Twee Stones veroordeeld’, *De Telegraaf* (30 juni 1967), 17.

‘Vechten voor de Beatles’, *De Telegraaf* (5 juni 1964), 5.

‘Voorkomen’, *De Telegraaf* (11 augustus 1964), 3.

‘Wat bracht de TeleVisie’, *De Telegraaf* (9 juni 1964), 9.

‘Wetenschap zegt: Beatles zijn niet aantrekkelijk’, *De Telegraaf* (30 mei 1964), 31.

‘Wim Kan zag de Beatles’, *De Telegraaf* (8 juni 1964), 1.

‘Yeah Yeah Yeah’, *De Telegraaf* (2 juni 1964), 3.

‘Zij kwam voor hen uit Bangkok’, *De Telegraaf* (2 juni 1964), 11.

Brigitte, Meyden, H. van der, ‘De Beatle-bus staat klaar (nog één week en dan... naar Blokker)’, *De Telegraaf* (30 mei 1964), 31.

Brigitte, Meyden, H. van der, ‘Jeugd heeft behoefte aan tienerclubs: zondag identiteit met verveling’, *De Telegraaf* (6 juni 1964), 29.

Brigitte, Meyden, H. van der, ‘Rel rond Beatles: John Lennon spotte niet’, *De Telegraaf* (6 augustus 1966), 21.

Brigitte, Meyden, H. van der, ‘Tieners ontdekken de nieuwe Beatles: De oogst van honderden brieven.’, *De Telegraaf* (6 augustus 1966), 21.

Brigitte, Meyden, H. van der, ‘Tieners zoeken hun heil bij nieuwe beatgroepen. Hebben Beatles voor jou nu ook afgedaan?’, *De Telegraaf* (30 juli 1966), 19.

Capit, E., ‘Mijn dochter over de Beatles’, *De Telegraaf* (3 juni 1964), 11.

Doornebos, C., ‘Alweer een week’, *De Telegraaf* (9 juni 1964), 11.

Doornebos, C., ‘Alweer een week’, *De Telegraaf* (27 mei 1964), 15.

Engels, M., Dekker, L.J., en Langen, J.W. de, ‘Brieven over de Beatles’, *De Telegraaf* (27 februari 1964), 11.

Kan, W., ‘De Beatles zien en dan sterven: De 'gelovigen' traden buiten zichzelf. Het volk heeft zijn ketenen verbroken’, *De Telegraaf* (8 juni 1964), 5.

Meyden, H. van der, ‘Amphetamine niet verboden in Nederland. De reden waarom ik Mick Jagger verdedig’, *De Telegraaf* (4 juli 1967), 9.

Meyden, H. van der, ‘Beatles zonder Ringo naar Nederland’, *De Telegraaf* (4 juni 1964), 1.

Meyden, H. van der, ‘De Beatles in de Tv-studio. Vier idolen werden als kunstschatten bewaakt’, *De Telegraaf* (6 juni 1964), 23.

Meyden, H. van der, ‘Deskundige meningen’, *De Telegraaf* (27 mei 1964), 11.

Meyden, H. van der, ‘Doperage: Slechte invloed op de Nederlandse Jeugd. Espressobars plaats van verhandeling’, *De Telegraaf* (13 juni 1968), 9.

- Meyden, H. van der, 'Een blik in het B-Day dossier: een team van honderden aan het werk. Gracht scheidt jeugd van de vier idolen', *De Telegraaf* (2 juni 1964), 11.
- Meyden, H. van der, 'En dit zegt de jeugd', *De Telegraaf* (27 februari 1964), 11.
- Meyden, H. van der, 'Engelse tieneridolen lachen om zichzelf. Bent u ook al aan de Beatlemania? Liverpool-sound verovert continenten', *De Telegraaf* (26 februari 1964), 11.
- Meyden, H. van der, 'Haagse vechtshow (zie pagina 3)', *De Telegraaf* (10 augustus 1964), 1.
- Meyden, H. van der, 'Halliday en Beatles mogen niet optreden. Concertgebouw weert idolen. Risico van excessen durft men niet aan', *De Telegraaf* (15 februari 1964), 27.
- Meyden, H. van der, 'Het drama achter Ringo's ziekte: teleurgestelde tieners huilen om hun zieke favoriet. Ook Pete Best verdween..', *De Telegraaf* (4 juni 1964), 11.
- Meyden, H. van der, 'Het ontvangstcomité', *De Telegraaf* (4 juni 1964), 11.
- Meyden, H. van der, 'Kinderpsychologe vindt rage ongevaarlijk. Wat vinden wij van de Beatles?', *De Telegraaf* (27 februari 1964), 11.
- Meyden, H. van der, 'Opvolgers Beatles', *De Telegraaf* (25 juli 1964), 1.
- Meyden, H. van der, 'Rolling Stones volgende week in ons land: 'Wij zijn niet mooi, maar wel apart', *De Telegraaf* (30 juli 1964), 7.
- Meyden, H. van der, 'Vandaag is Nederland even Beatleland. Politie, sla de fans niet...!', *De Telegraaf* (5 juni 1964), 17.
- Meyden, H. van der, 'Veldslag in het Kurhaus: Optreden Rolling Stones vroegtijdig beëindigd. Jeugd had maar één doel: alles vernielen', *De Telegraaf* (10 augustus 1964), 3.
- Meyden, H. van der, 'Yeah Yeah Yeah. Ze zijn op komst, de Beatles! Ook Nederland komt in greep van Beatle-rage', *De Telegraaf* (25 februari 1964), 9.
- Meyden, H. van der, 'Zij sprak de Beatles: Droomwens ging in vervulling', *De Telegraaf* (6 juni 1964), 1.
- Möller, 'Verkeerd geplaatste ering', *De Telegraaf* (28 juni 1967), 2.
- Reuter, 'Stones trokken honderdduizenden', *De Telegraaf* (8 december 1969), 5.
- Voûte, T.A. 'Sympathieke nozems, maar geen tienergejoel rond ons geheiligd podium', *De Telegraaf* (22 februari 1964), 19.
- Zand-Scholten, B., 'Magistraal bloedbad van Rolling Stones', *De Telegraaf* (4 december 1969), 13.

Bibliografie: secundaire literatuur

- Bak, P., *Een 'meneer' van een krant. Trouw en Bruins Slot 1943-1968* (Kampen, 1999).
- Bardoel, J.L.H. en Bierhoff, J., *Media, feiten, structuren* (Groningen, 1991).
- Blom, J.C.H., en G.N. van der Plaat (red.), *Wederopbouw, welvaart en onrust. Nederland in de jaren vijftig en zestig* (Houten, 1986).
- Broersma, M., 'Nooit meer bladeren? Digitale krantenarchieven als bron', *Tijdschrift voor Mediageschiedenis* 14 (2011), 29-55.
- Clarke, J., 'Style', In: St. Hall en T. Jefferson (red.), *Resistance through rituals. Youth subcultures in post-war Britain* (Londen 1976), 175-191.
- Clayton, M., en Hill, T., *The Beatles: Life in pictures* (New York, 2011).
- Cole, R.R., 'Top songs in the Sixties: a content analysis of popular lyrics', *American Behavioral Scientist* 14 (1971), 389-400.
- Cook, N., en Pople, A. *The Cambridge history of twentieth-century music* (Cambridge, 2004).
- Cudlipp, H., *Publish and be damned! The astonishing story of the Daily Mirror* (Londen, 1953).
- Deacon, D., 'Yesterday's papers and today's technology: Digital newspaper archives and 'push button' content analysis', *European Journal of Communication* 22 (2007), 5-25.
- Donnelly, M., *Sixties Britain: culture, society, and politics* (Harlow, 2005).
- García, G., en Reason, W., 'Approaches to the newspaper archive content analysis and press coverage of Glasgow's Year of Culture', *Media, Culture and Society* 29 (2007), 304-331.
- Gessel, H. van *De Volkskrant: een beeld van een dagblad* (Amsterdam, 1986).
- Gould, J.W., *Can't buy me love: The Beatles, Britain, and America* (Londen, 2008).
- Harris, T., en O'Brien Castro, M., *Preserving the Sixties: Britain and the decade of protest* (Londen, 2014).
- Heuvel, M., van de, 'Transformaties van naoorlogse jeugdcultuur en het beheer over de jeugd' in: Paul Luykx en Pim Slot ed., *Een stille revolutie? Cultuur en mentaliteit in de lange jaren vijftig* (Hilversum, 1997), 171-189.
- Kennedy, J.C., *"Nieuw Babylon in aanbouw." Nederland in de jaren zestig* (Amsterdam, 1995).
- Kleijer, H., en Tillekens, G.J., 'Afgestemd op gezelligheid. De trage aanpassing van de radio

- aan de jeugdcultuur in de jaren vijftig' in: Paul Luykx en Pim Slot ed., *Een stille revolutie? Cultuur en mentaliteit in de lange jaren vijftig* (Hilversum, 1997), 191-210.
- Maandag, B., en Robijns, R., *..En niet vergeten: Herinneringen aan Het Vrije Volk* (Amsterdam/Antwerpen, 1991).
- Marwick, A., *The Sixties: Cultural Revolution in Britain, France, Italy, and the United States, c. 1958-c. 1974*. (New York, 1998).
- Meyer, G., de, *Cultuur met een kleine C* (Leuven, 2004).
- Ours, J.C. van, , 'Dagbladen in de verdrukking', *Economisch Statistische berichten* 68 (1983), 1010-1015.
- Pas, N., 'De problematische internationalisering van Nederlandse jaren zestig', *BMGN-Low Countries Historical Review* 124.4 (2012), 618-632.
- Plasse, J., van de, 'Een eeuw De Telegraaf: episoden uit het bestaan van een honderdjarige krant, deel 2', *De Journalist* 23 (1992), 26-29.
- Righart, H., 'De jaren zestig als transnationaal verschijnsel: Groot-Brittannië en Nederland', *Sociologische Gids* 14 (1997), 375-388.
- Righart, H., 'De muzikale formattering van een generatie', *Sociologische Gids* XLVI (1999), 391-406.
- Righart, H., *De eindeloze jaren zestig. Geschiedenis van een generatieconflict* (Amsterdam/Antwerpen, 1995).
- Righart, H., Luykx, P., en Pas, N., *De wereldwijde jaren zestig: Groot-Brittannië, Nederland, de Verenigde Staten* (Utrecht, 2004).
- Rooy, P., de, , 'Vetkuifje waarheen? Jongeren in Nederland in de jaren vijftig en zestig' in: Smith, A.C.H., Glass, E., en Blackwell, T.T., *Paper voices: the popular press and social change 1935-1965* (Londen, 1975), 76-94.
- Stoffels, H., 'De oecumene van het hart. Kanttekeningen bij de opmars van de Evangelische Omroep', *Sociologische Gids* 45 (1998), 137-152.
- Stuessy, J., en Lipscomb, S.D., *Rock and Roll: Its history and stylistic development* (New Jersey, 2006).
- Szatmary D.P., *Rockin' in time: a social history of rock-and-roll* (New Jersey, 2004).
- Tillekens, G.J., *Het geluid van de Beatles* (Groningen, 1998).
- Vuijsjes, F., *John, Paul, Keith & Mick: The Beatles en The Rolling Stones, samen in één verhaal* (Amsterdam, 2012).
- Wijfjes, H.B.M., *Journalistiek in Nederland 1850-2000. Beroep, cultuur en organisatie* (Amsterdam/Meppel, 2004).

- Wijfjes, H.B.M., *Omroep in Nederland* (Zwolle, 1994).
- Williams, K., *Read all about it!: A history of the British newspaper* (New York, 2010).
- Wolf, M.H.B.B., *Het geheim van De Telegraaf* (Amsterdam, 2009).
- Woods, O., en Bishop, J.D., *The Story of the Times: Bicentenary Edition, 1785-1985* (Londen, 1983).
- ‘Trouw, 40 jaar. Bijlage bij Trouw zaterdag 29 januari 1983’, *Trouw* (1983) 1-47.